

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Historický ústav

BOHUSLAV BALBÍN A JEHO BOHEMIA DOCTA
diplomová práce

Vypracovala: Jiřina Toncarová
Vedoucí práce: PhDr. Marcela Hejtmanová, Ph.D.
České Budějovice 2010

Děkuji vedoucí své diplomové práce PhDr. Marcele Hejtmanové, Ph.D., za odborné vedení při zpracování práce a za poskytnutí cenných rad a zkušeností.

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, 20. dubna 2010

OBSAH

ANOTACE.....	6
ABSTRACT	7
ÚVOD	8
I. BOHUSLAV BALBÍN	10
I. 1 ŽIVOT.....	10
I.2 DÍLO	13
II. BOHEMIA DOCTA	16
II.1 ZÁKLADNÍ ÚDAJE.....	16
II.2 FORMÁLNÍ STRÁNKA.....	18
II.3 OBSAH SPISU	19
III. PROBLEMATIKA A ROZBOR PŘEKLADU	26
IV. PŘEKLAD	29
MNICH KRISTIÁN	29
PRAŽSKÝ DĚKAN KOSMAS	30
KLIPTA.....	32
NEPLACH, OPAT ŘÁDU SV. BENEDIKTA.....	32
PREMONSTRÁT JAROSLAV (RUKOPIS)	33
FRANTIŠEK PRAŽSKÝ (RUKOPIS).....	34
BENEDIKT Z WEITMILE.....	35
OPAT PETR.....	36
ENEÁŠ SYLVIUS ANEB PIUS II.	38
DANIEL ADAM Z VELESLAVÍNA.....	40
VÁCLAV HÁJEK.....	43
O BISKUPOVI JANU DUBRAVIOVI	46
MARTIN BOREK.....	48
BOHUSLAV BÍLEJOVSKÝ	48
O KRONICE PŘIBÍKA PULKAVY	49

PAVEL ŽÍDEK	49
PROKOP LUPÁČ Z HLAVÁČOVA	50
JERONÝM BALBUS	55
THEOBALDUS STARŠÍ A MLADŠÍ	55
LETOPISY KARLOVY UNIVERZITY	56
MATĚJ LOUDA Z CHLUMČAN.....	56
ONDŘEJ Z DUBÉ	57
BENEŠ Z HOŘOVIC.....	57
GEORGIUS BEATUS	58
JULIUS SOLIMANUS	58
ZÁVĚR.....	60
LITERATURA.....	62
PŘÍLOHY	64

ANOTACE

Úkolem diplomové práce s názvem *Bohemia Docta* je provést překlad vybraných hesel tohoto díla, které dosud do českého jazyka přeloženo nebylo. Autorem spisu je jezuita Bohuslav Balbín, barokní spisovatel a historik. Kniha vyšla až roku 1777, tedy asi 90 let po Balbínově smrti, a formou slovníkových hesel pojednává o vzdělaných osobnostech našich dějin od počátků do doby sepsání. Zabývá se i osobností autora a jeho přínosem pro českou kulturu. Důraz je zde také kladen na posouzení objektivitu spisovatele, tedy zda a do jaké míry se nechal ovlivnit svým náboženským smýšlením.

ABSTRACT

The task of my thesis, called *Bohemia Docta*, is to translate selected keynotes of this piece of this work which hasn't been translated into Czech so far. The author of this book is Bohuslav Balbín a Jesuit, Baroque writer and historian. The book was published in 1777, which is 19 years after Balbín's death. The keynotes deal with educated personalities from very beginning of our history up to the date of publication. It also deals with the author's personality and his contribution to the Czech culture. Also the judgment of the writer's objectivity is stressed meaning extent to which he was influenced by religious thinking.

ÚVOD

Ve své práci se budu zabývat spisem *Bohemia Docta*, který napsal Bohuslav Balbín. Dílo je součástí většího celku tzv. *Miscellanea historica Regni Bohemiae*, což je Balbínova nejrozsáhlejší práce. Za jeho života byla vydána pouze část těchto „Rozmanitostí“, ostatní zůstaly v rukopise a byly vydány buď později, nebo vůbec.

Bohuslav Balbín budí i v poslední době zájem badatelů – a to nejen jako historik, literát a pedagog, ale například i jako biolog¹. O zájmu svědčí konference Balbínovská miscellanea konaná u příležitosti 380. výročí narození Bohuslava Balbína (Klatovy 3. a 4.12. 2001), stejně tak vydání jeho dnes nejslavnější knihy *Rozprava krátká, ale pravdivá* koncem 90. let minulého století.

Tato práce je zaměřena především na překlad části spisu *Bohemia Docta* z latinského jazyka do českého. Zvolila jsem první kapitolu *Historici patriae*, v níž se dočteme o známých i méně známých osobnostech, které se zabývaly našimi dějinami. Jedná se o autory české i zahraniční, kteří psali latinsky, česky popř. německy. Vybrala jsem prvních 27 hesel, resp. 36 stran původního textu. Při překladu budu vycházet z faksimile zpřístupněného na internetu, přesná adresa je uvedena v seznamu literatury. Pokusím se o překlad co nejvíce věrný originálu, který se však přibližuje dnešnímu jazykovému úzu a tím i modernímu čtenáři.

Dále bude cílem přiblížit, co je obsahem jednotlivých kapitol. Tedy o čem pojednávají, jaký je jejich rozsah a sestavit jmenný rejstřík.

V kapitole s názvem *Problematika a rozbor překladu* pak stručně pojednám o tom, s jakými problémy jsem se musela při překladu potýkat. A to jednak o problémech spojených s nutností znalostí jiných oborů (historie, literatura), dále o obtížích pramenících z Balbínova komolení jmen a názvů děl a v neposlední řadě o nesnázích při interpretování některých míst v textu.

¹ Komárek, S. *Jezovitova jiná tvář. Bohuslav Balbín jako biolog*. *ĎaS* 2009, č. 12, s.20-23.

Toto téma jsem pro svou diplomovou práci zvolila z důvodu zájmu o starší českou literaturu. Dále abych zjistila, co bylo předmětem literární historie konce 17. století a jakou informaci tehdejší čtenář mohl o dřívějších spisovatelích dostat. Ze stejného důvodu jsem k překladu zvolila právě první kapitolu.

I. BOHUSLAV BALBÍN

I. 1 ŽIVOT

Bohuslav Balbín se narodil 3. prosince 1621 v Hradci Králové jako sedmé dítě. Z osmi dětí se dospělého věku dožily pouze tři – Balbín a jeho dvě sestry. Otce téměř nepoznal, zemřel v únoru 1622. Rodina se dostala do hmotné nouze, naštěstí se jich ujal šlechtic Otta z Oppersdorfu a nechal je bydlet na svém zámku v Častolovicích.

Malý Bohuslav byl často nemocen. Matka, která ho vychovávala v přísně katolickém duchu, s ním proto objížděla poutní místa, čímž v něm probudila silný vztah k mariánskému kultu. Od dětství se zajímal o dějiny, zejména si oblíbil kroniku Václava Hájka z Libočan. Jak sám tvrdí, do svých sedmi let ji četl třikrát nebo čtyřikrát². Jako devítiletý začal chodit do školy k benediktinům v Broumově, další vzdělání pak získával výhradně v jezuitských školách (v Jičíně, Praze a Olomouci)³. Také téměř všichni jeho přátelé byli z řad jezuitů. Roku 1638 skládá řeholní sliby (chudoby, poslušnosti a čistoty). Studium úspěšně zakončil získáním diplomu magistra filozofie.

Po zkouškách, které byly na jezuitských školách obzvláště náročné⁴, dělal nějakou dobu průvodce po Čechách španělskému jezuitovi Rodrigovi Arriagovi. Na cestách nasbíral cenný historický materiál, což pak zužitkoval ve svém díle. Když Arriaga odjel, musel se Balbín vrátit ke svým povinnostem. Dle řádových regulí musel před započítím teologických studií nějakou dobu vyučovat na jezuitských školách (1642 - 1645). Teologii studoval v Praze v letech 1646 – 1650, roku 1649 byl vysvěcen na kněze.

Když studia dokončil, byl poslán, aby působil na gymnáziu v Českém Krumlově, ale jeho lákala více činnost misionářská. Na mise ho buď vysílali

² Kučera J., Rak, J. *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*. Praha: Vyšehrad, 1983, str. 74.

³ *Lexikonu české literatury I* (1985), str.120.

⁴ Východisky jezuitského vzdělávání se zabývala I. Čornejová: *Jezuitský řád v Čechách v době Balbínově*, in: *Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách*, Praha 1992

představení, nebo si ho vyžádali majitelé panství (šlechtici, které znal z dob studií). I přes mnohé úspěchy⁵ v tomto konání se jeho nadřizení domnívali, že více prospěšný bude jako učitel. Proto byl roku 1653 poslán vyučovat na gymnázium do Kladska, po roce do pražského Klementina. V Praze se při zpovědi nakazil od studenta černými neštovicemi a nemoci téměř podlehl. Po uzdravení pokračoval ve vyučování v Brně, v Jindřichově Hradci a opět v Brně. Učil celkem třináct let, měl velmi dobré vztahy s žáky. Sám v knize *Verisimilia humaniorum disciplinarum* bilancuje svou činnost učitelskou⁶, uvádí, že nekáral ani netrestal nikoho, kdo sám neuznal svou vinu. Vyučování a s tím spojené aktivity (např. pořádání žákovských divadelních představení) byly časově náročné, stěžoval si často přátelům na nedostatek času na historickou práci. Přesto během pedagogické činnosti vznikají jeho spisy o mariánských poutních místech ve Vartě, Tuřanech a Svaté Hoře u Příbrami.

Balbínova pedagogická činnost nečekaně skončila z nařízení představených, důvody nejsou zcela jasné. Někteří autoři⁷ vyslovují hypotézy, že se zřejmě ve vztahu ke studentům dopustil mravního poklesku, kterým ohrozil pověst řádu. Blíže nenaznačují, o co jedná. Byl ale závažný do té míry, že vzniká nedůvěra nejen k němu, ale i k jeho literárnímu dílu, procházelo cenzurou a uvažovalo se o zákazu ho vydávat. To však neznamenalo, že by v práci polevil, přes přísnou cenzuru nakonec připravuje k tisku *Examen melissaeum* – sbírku latinských básní a epigramů, a pracuje na biografii Arnošta z Pardubic.

Místa jeho působení se dále střídají, Jičín střídají Klatovy, následuje Český Krumlov. V této době již pilně pracuje na díle o českých dějinách, avšak potýká se při tom s různými problémy, například se v archivu nemůže dostat k materiálům, knihy mu musí půjčovat přátelé svým jménem. Desetiletým úsilím

⁵ Za úspěšné považuje jeho misijní činnost Kučera, Rak (1983), str. 83. Naopak Čornejová vyslovuje domněnku, že pro tuto práci vlohy neměl, I. Čornejová: *Jezuitský řád v Čechách v době Balbínově*, in Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách, Praha 1992 str. 28

⁶ Balbín, B. *Versimilia humaniorum disciplinarum*. Praha: Universita Karlova v Praze, 1969, str. 8-11

⁷ Kučera J., Rak, J. *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*. Praha: Vyšehrad, 1983, str. 88. Sami autoři toto tvrzení podkládají starší literaturou o Balbínovi (O. Květoňová-Klímová, K. Krofta)

přesto nakonec vzniká dílo *Epitome historica rerum Bohemicarum* (Výtah z českých dějin). Tisk knihy byl v půlce zastaven a dílo posláno k nové cenzuře do Říma. Byl podezříván, že po první cenzuře vložil ještě závadná místa, v nichž upíral habsburskému rodu dědické právo na český trůn. Za problémy s vydáním stálo také osobní nepřátelství Bernarda Ignáce Bořity z Martinic⁸, nejvyššího purkrabí království českého (zprvu přátelské vztahy mezi těmito dvěma muži přerostly z nejasných důvodů v nepřátelství), stejně tak jako za jeho opětovným přeložením do Klatov, města, kde už jednou byl (dalo by se říci ve vyhnanství). Pod tíhou těchto skutečností vznikají čtyři útočné fiktivní náhrobní nápisy na adresu Martinice a jeho *Rozprava na obranu jazyka slovanského*. Jsou to jediná díla, která během tříletého působení v Klatovech vznikají, jednak z nedostatku materiálu k bádání a také z tlaku okolností. Až rozhodnutí panovníka Leopolda I., aby tak učený spis spatřil světlo světa, uspíší vydání *Epitome*. Roku 1677 dílo konečně vychází, zdobí ho titulní list namalovaný Karlem Škrétou. Rozruch kolem knihy vzbudil zájem u domácích i zahraničních čtenářů.

Zhoršuje se však Balbínův zdravotní stav – prodělal zánět pohrudnice a mrtvici. Při práci na *Miscelanea historica regni bohemiae*, dílo, které je výsledkem celoživotního bádání, píše a nashromážděného bohatství látky, je tedy odkázán na písaře. Vychází několik svazků, ostatní zůstávají v rukopise. Bohuslav Balbín zemřel roku 1688 ve věku 67 let.

⁸ *Lexikonu české literatury I* (1985), str. 121.

I.2 DÍLO

Na Balbínově díle je pozoruhodná zejména píle a pracovitost, o níž svědčí jeho rozsah, avšak také u něj pozorujeme nedostatek kritického myšlení. Pro dnešní dobu se význam spisovatele Balbína neprávem „scvrkl“ jen na *Rozpravu*⁹, která je opakovaně vydávána a překládána, zbytek díla je povětšinou opomíjen. V novějších překladech vyšla ještě kniha *Krásy a bohatství země české: Výbor z díla Rozmanitosti z historie Království českého* v překladu Heleny Brusinské (1986) a *Pamětní nápis Bernardu Ignácovi z Martinic*, který vydal roku 1988 Josef Hejnic.

Na jezuitských školách probíhala výuka v latině, i přes jeho lásku k českému jazyku tedy psal výhradně latinsky. Kromě historických spisů, která tvoří nejvýznamnější část jeho díla, psal také dramata a verše.

Ještě za studií vydává tiskem svůj první spisek – oslavnou báseň *Legatio Apollinis coelestis ad universitatem Pragensem etc.* (Apollónovo nebeské posláni pražským vysokým školám). Následující sbírka *Examen melissaeum* (Včelí roj) obsahuje přes tisíc básní, především krátkých epigramů, které ale nemají příliš valnou hodnotu uměleckou¹⁰.

Přínosem byla též učebnice rétoriky *Quaesita oratoria* a *Verisimilia humaniorum disciplinarum* (Nástin humanitních disciplín). Ve své době šlo o učebnici rozšířenou a hojně užívanou na jezuitských gymnáziích.

Vlivem výchovy a návštěvy poutních míst v raném dětství si oblíbil mariánský kult. Tři díla z jeho tvorby o problematice pojednávají. *Diva Vartensis*, která zpracování dějiny zázračné sochy panny Marie, dočteme se zde však i o dějinách Slezska. *Diva Turzanensis* pojednává o poutním místě v Tuřanech. Třetí, *Diva Montis Sancti*, o soše panny Marie Svatohorské. Je historicky nejcennější, pracoval na ní téměř pět let, do češtiny dílo přeložil

⁹ Vyšla teprve roku 1775 zásluhou Františka Martina Pelcla, do češtiny ji poprvé přeložil 1869 Emanuel Tonner, další překlad pořídil roku 1923 Josef Dostál. Zatím poslední, kdo spis přeložil byl Milan Kopecký. V tomto překladu vyšla kniha dvakrát, Praha: Odeon 1988, Brno: Blok 1997.

¹⁰ Kučera, Rak (1983), str. 114 - 115

Balbínův přítel Šteyer, vyšlo rok po vydání latinském (má více povahu hagiografickou, historické pasáže byly vynechány), vyšel i překlad německý.

Historická monografie *Vita venerabilis Arnesti* (Život ctihodného Arnošta) má neobvyklé okolnosti vzniku. Chtěl vlastně napsat životopis Karla IV., ale vzhledem k tomu, že stejný úmysl měl i mohučský jezuita Jan Gamans, Balbín se své myšlenky vzdal, respektive ji částečně realizoval sepsáním životopisu císařova arcibiskupa. Janu Gamansovi poslal vzácné listiny, které již měl k tématu připraveny, ten však životopis nakonec nenapsal a Balbínovi listiny nevrátil.

Rozsáhlá práce *Epitome historica rerum Bohemicarum* (Výtah z českých dějin), má celkem 7 knih a jedná se o pokus vypsát souvisle české dějiny. Nakonec realizoval pouze jejich výtah – shrnul významnější fakta, na což v díle samém několikrát upozorňuje.

Během svého života procestoval mnoho koutů naší země, poznal nespočet hradů a měst. Při těchto cestách si dělal poznámky, kterých postupem času neúměrně přibývalo, takže je nakonec nesystematicky shrnul pod názvem *Miscellanea historica regni Bohemiae* (Historické rozmanitosti království českého), osm z deseti svazků první dekády vyšlo v letech 1679 – 1688, zamýšleno bylo vydat dvě dekády po deseti svazcích. Látka jednotlivých knih je skutečně rozmanitá, zabývá se v nich například přírodopisem Čech, vodstvem, nerostným bohatstvím, českými místními jmény, lidovými pověstmi, folkloristikou, českými světcí, českým duchovenstvem, knížaty a králi, listinami, které se týkají české země, učenci, šlechtickými rodokmeny. Úroveň jednotlivých svazků je různá, jeho znalosti a zájmy všestranné. Dílo dosud nebylo dostatečně probádáno¹¹, některé části dokonce nebyly přeloženy do češtiny.

Již zmíněná Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého (*Disertatio apologetica pro lingua Slavonica praecipue Bohemica*) bývá často jako jediná ve středoškolských učebnicích literatury uváděna

¹¹ 4. svazkem I. dekády se zabýval Jiří Šitler v článku Svaté Čechy Bohuslava Balbína in: Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách, Praha 1992, str. 41-45. 7. svazkem I. dekády se zabýval Josef Válka v článku Balbínova „Politica“ in: Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách, Praha 1992, str. 33-39.

v souvislosti s osobností Bohuslava Balbína, často dokonce s poněkud nesprávným označením *Obrana jazyka českého*, což je nepřesné a zavádějící, evokuje představu, že má pouze apologetický charakter. Označení vychází z překladu z roku 1923 (*Obrana jazyka slovanského, zvláště českého*). Spis obhájí slovanský jazyk, dále útočí a obžalovává žalostný stav českého národa a špatnou vládu, která omezuje práva starého kulturního národa a jeho jazyka. Pohoršuje se nad zvykem Čechů přijmout cizince a ve vlastní zemi se jim přizpůsobovat.

Balbínovy rukopisy se po jeho smrti staly majetkem pražské jezuitské koleje, při jejím zrušení byly roztroušeny po různých knihovnách Čech.

II. BOHEMIA DOCTA

II.1 ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Devátá kniha první dekády Balbínových *Miscellanei* se nazývá *Bohemia Docta* neboli Učené Čechy. Dlouhou dobu zůstala pouze rukopise, tiskem vyšla až roku 1777 v edici P. Candida, současně ji vydává strahovský knihovník a správce klementinské koleje Karel Rafael Ungar¹². Kniha je označována za první literární historii¹³. Je rozdělena do tří částí, první pojednává o dějinách Karlovy univerzity, v druhé se snaží systematizovat údaje o přibližně šesti stech učených osobnostech naší země, nebo osobnostech, které mají k naší zemi vztah, a o jejich dílech. Třetí je soupis knihoven v Čechách.

Druhá část je rozdělena do dvanácti oddílů: čeští historici; vzdělaní šlechtici; učení duchovní; „svatí“ (duchovní) spisovatelé; právníci, lékaři a filozofové; řečníci, historici a básníci; různí spisovatelé vlasti; učení muži na univerzitě; kacířští spisovatelé; učené ženy; vzdělaní muži na různých univerzitách; učení jezuité.

Uspořádání hesel v rámci jednotlivých oddílů vykazuje rysy nedokončenosti, chybí zřejmě konečné úpravy. Zprvu má řazení určitou logiku, například ve druhé kapitole jsou hesla řazena chronologicky, avšak ne důsledně. Za sebou jdou autoři patřící do jednoho století, a to až po Kryštofa Haranta z Polžic, který žil na přelomu 16. a 17. století, za ním je několik autorů žijících a tvořících ve století 15. či na přelomu 15. a 16. století. Následují autoři 16. století až po počátek 17. století. Kapitola dvanáctá o učených jezuitech je řazena abecedně podle křestního jména. Kritéria členění tedy nejsou jednotná a

¹² Informace o datech vydání se velice různí. Svozil, B. *Slovník českých spisovatelů*, Praha: Libri, 2000, str. 73 uvádí, že kniha byla vydána v letech 1776-80, Kučera, Rak (1983), datuje Candidovu edice rokem 1770, což je mylné, přesvědčit se o tom můžeme na titulním listě v příloze, Ungarovu edici pak 1778-1780. Lehár, J. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, str. 142 také hovoří o vydání 1776-80, jméno vydavatele neuvádí. Hrabák, J. *Starší česká literatura*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, str. 228 píše, že Candidus vydal spis roku 1777, Ungar 1776-1780. Tatáž datace se nachází v *Lexikonu české literatury I* (1985), str. 122.

¹³ Kučera, Rak (1983), str. 137.

nejsou dodržována důsledně. Stejně jako k dalším svým pracím i k této sbíral Balbín materiál celý život a nestihl jí dát konečnou podobu.

Poznámky v textu, které přidal vydavatel, mají povahu samostatného textu, obsahují nejen odkazy na literaturu a komentáře k hlavnímu tématu, ale mění se v pojednání o problémech, které s tématem souvisí jen velmi volně.

Velkým nedostatkem je, že autor není objektivní. Jezuitům či jiným svým oblíbeným spisovatelům, jako například Hájkovi straní a jeho případné chyby omlouvá. Dílo kacírů mnohdy znevažuje a také mu věnuje mnohem méně místa. Další, co mu můžeme vytknout je, že někdy krátí či mění titulky děl (viz samostatná kapitola *Problematika a rozbor překladu*), ale vezmeme-li v potaz, že tento spis již nemohl psát sám, pouze ho diktoval, vycházel tedy ze své paměti, můžeme být k tomuto prohřešku shovívavější. Jakožto dílo jednoho člověka nás udivuje svým rozsahem a pílí.

II.2 FORMÁLNÍ STRÁNKA

Pracovala jsem s faksimile zpřístupněným v elektronické podobě na internetu. Čitelnost textu je dobrá, přesto má svá specifika, která několika slovy rozvedu.

V záhlaví každé stránky se nachází název kapitoly, na vnějším okraji číslo stránky. Na poslední řádce (či poslední řádce před poznámkou) je vždy první slabika textu následujícího na další stránce z důvodu zachování plynulosti při případném hlasitém čtení. Jednotlivá hesla jsou psaná velkými písmeny, oddělenými od ostatního textu z obou stran vynecháním jedné řádky. První písmeno hesla má podobu iniciály. V textu samotném jsou kurzívou zvýrazněna jména, citace (například u Hájka text adresovaný Ferdinandovi I.) a názvy děl (avšak ne vždy), dále různé informace, jako například u Sylvia je kurzívou označen výčet věcí, které jsou jeho kronice vyčítány. Text je doplněn poznámkami, v textu na ně odkazují hvězdičky, jejich počet vychází z pořadí poznámky na stránce. Poznámky jsou psané menším písmem. V textu se setkáme s dvojitým možným psáním písmene *c* a *s*, dlouhé *s* je snadno zaměnitelné s písmenem *f*, což může působit potíže při čtení.

II.3 OBSAH SPISU

Nyní přistupuji k rozboru jednotlivých kapitol druhé knihy. Vždy uvádím latinský název kapitoly i vlastní překlad, dále počet hesel a stručnou informaci o obsahu. Následuje rejstřík autorů. Při jeho vytváření jsem se potýkala s problémem, jak dát jménu podobu, která se používá, zvláště pak když u některých jmen se setkáváme s různým přepisem do češtiny. Pokud tedy k nějakému jménu existuje a používá se více českých variant, uvádím je v závorce.

Kapitola I. *Historici Patrii* (Historici české země)

Kapitola obsahuje 37 hesel. Největší prostor je věnován Kosmovi, Petru Žitavskému, Eneáši Silviovi, Danielu Adamovi z Veleslavína, Václavu Hájkovi z Libočan, Janu Skálovi z Doubravy, Prokopu Lupáčovi, Jiřímu Bartholdovi Pontanovi z Breitenberka a Tomáši Pešinovi.

Mnich Kristián (zvaný též Křišťan nebo Strachkvas); pražský děkan Kosmas; Klipta; Neplach, opat řádu sv. Benedikta; premonstrát Jaroslav, rukopis; Kronika Boleslavská, rukopis (Dalimilova kronika); František Pražský, rukopis; Benedikt z Weitmile (též Beneš Krabice z Veitmile či Vejtmile); opat Petr (též Petr Žitavský); Eneáš Sylvius aneb Pius II. (též Aeneas Sylvius či Silvius); Daniel Adam z Veleslavína; Václav Hájek (z Libočan); o biskupovi Janu Dubraviovi (též Jan z Doubravky, Jan Skála z Doubravky, Jan Skála z Doubravky a Hradiště); Martin Borek; Bohuslav Bílejovský; O historii Pulkavy (též Přibík Pulkava z Radenína); Pavel Žídek; Lupacius (též Prokop Lupáč z Hlaváčova); Jeroným Balbus; Theobald starší a mladší (též Theobald ze Slavkova, Theobaldus); letopisy Karlovy univerzity; Matěj Louda z Chlumčan; Bartošek z Drahonic (též z Drahenic či z Drahynic); Ondřej z Dubé; Beneš z Hořovic; Matthaeus Aurogallus (též Matouš Aorogallus); Georgius Beatus; Julius Solimanus; Jiří Barthold Pontanus z Breitenberka (též Jiří Bartoloměj Pontan); české pražské kolegium; Johannes Cochläus; Aubertus Miraeus (též Aubert i Albert); Jan Tanner, Tovaryšstvo Ježíšovo; Bartoloměj

Paprocký (též Bartoloměj Paprocký z Hlahol i z Hlohol); Dějiny Klatovska, jejichž autorem je Radmilus nebo opat Rotomannus; Simeon Eustachius (též Simeon Eustachius Kapihorský); Tomáš Pešina z Čechorodu.

Kapitola II. Nobilitas Docta (Vzdělání šlechtici)

Kapitola obsahuje 21 hesel. Bohuslavu Hasištejnskému z Lobkovic je věnováno několik stran, stejně jako Janu Hodějovskému. Hodně prostroru připadá i na Zikmunda z Písnice, Maxmiliána ze Schleinitz a Rafaela Mišovského.

Císař Karel IV.; Václav IV.; pan Hynek z Poděbrad; hrabě Albrecht z Gutštejna (též z Gutenštejna, z Gutnštejna, z Gutenšteina, z Guttenšteina); Vilém z Valdštejna; Vilém Slavata (též Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka); Kryštof Harant z Polžic (též Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic); Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic; Jan z Hazmburka (též Jan IV. Zajíc z Hazmburka); učení Lobkovicové; Jan z Vartenberka (též z Vartenberka); Ctibor Tovačovský z Cimburka; Hynek Krabice z Weitmile (též z Veitmile či Vejtmile); Volf z Vřesovic (též Wolf); Václav z Vřesovic; Jan Hodějovský z Hodějova; Oldřich z Prostiboře (též Oldřich Humpolec z Prostiboře); Zikmund z Písnice (též Zikmund Domináček z Písnice či Sigmund); Jindřich z Písnice (též Jindřich Domináček z Písnice); Maxmilián, baron ze Schleinitz; Rafael Mišovský (též Mišovský ze Sebužína, Mnišovský, či Rafael-Soběhrd Mnišovský)

Kapitola III. Praelati docti (Učení duchovní)

Celkem 30 hesel, nejobsáhleji je pojednáno o Pavlu Žídkovi.

Arnošt z Pardubic; Jan ze Středy; Jan z Mýta; Jan z Jenštejna; Stanislav Pavlovský; Konrád (též Kuneš ze Zvole); Jan Dlouhoveský (též Jan Ignác Dlouhoveský); Šimon Brosius (též Brož, Šimon Brosius Hornštejnský či z Hornštejna); mistr Jan Papoušek; Šimon Fagellus Villaticus (též Šimon Bouček Venkovánek); Jan Horák z Házmburka; Jan Sixt z Lerchenfelsu; Josef

Makarius (z Merfelic); Jan Ctibor Kotva (z Freyenfeldu, Freifeldu či Freyfeldu); Jindřich Scribonius z Horšova (též Jindřich Píšek); Pavel Žídek; Kašpar Arsenius z Radbuzy; Augustin Käsenbrot; Mathaeus, opat zbraslavského kláštera z řádu cisterciáků; Jan Václav Caelestinus z Kronenfeldu (též Celestýn); Hilarius z Litoměřic (též Hilarius litoměřický); Vojtěch Raňkův z Ježova (též z Ježkova); Adam z Vnoře; Václav Laryš z Načeslavic; Jan Peit Houstounský; Jiří Netolický; Jan ze Stříbra; Tomáš Bavorovský z Bavorova; Bartoloměj Flaxius (z Čeňkova); Václav Červenka Turnovský.

Kapitola IV. – *Scriptores Sacri* (Spisovatelé konající bohoslužby = běžní duchovní)

47 hesel, více místa připadá pouze na Křišťana z Prachatic a Matěje z Janova.

Johlín z Vodňan; bratr Štěpán; Jindřich; Jindřich Egrecze z Litoměřic (též Jindřich ze Stvolenky); bratr Martin Fridlinus (z Kladrub); mistr Jan z Příbrami; mistr Kuneš; Václav z řádu Maltézských rytířů; Matěj Pařížský (též Matěj z Janova); Jan Bor z Rovného; Jan Milíč z Kroměříže a Konrád ze Štěkně (též Štěkně, Štěkny); Ondřej z Brodu; Prokop z Plzně; Šimon z Tišnova; Křišťan z Prachatic; Vilém z Písku (též Vilém Písecký); Bučko z Prahy nebo Bohuslav¹⁴; Mikuláš z Hořepníka; magistr Heřman; magistr Brikcius; Blažej Nožička z Votína; Jan Makovský; dva bratři Jindřichové; Matyáš (též Matěj) Klatovský; magistr Tomáš; Rodericus Dubravius; magistr Viktorín Vrbenský; Petrus Catholicus¹⁵; Jakub Sophianus Vodňanský; Václav Brosius (též Brož); Jan Benedikt Smolík; Martin Molerus; Bartoloměj Flaxius (z Čeňkova); Jan Locika (Domažlický); Jakub Melissaesus; Jakub Sinapius (Hořický); Petr Litoměřický; Jindřich Hoffmann; Jiří Hanuš Lanškrounský z Kronenfeldu (též Landškrounský); Vavřinec Roudnický; Ondřej z Roudnice;

¹⁴ Doslovný překlad hesla, nepodařilo se mi zjistit, o koho by se mohlo jednat.

¹⁵ Doslovný přepis hesla, nepodařilo se mi zjistit totožnost.

Jan Pistorius; Matěj z Lehnice; Štěpán z Pálče; magistr Matyáš (též Matěj) z Vladislavic; magistr Jaueč¹⁶; Jan Teutonský.

Kapitola V. – *Juristae, medici et philosophi* (Právníci, lékaři a filozofové)

Celkem 22 hesel, kromě výše zmíněných profesí pojednává i o matematicích a astronomech.

Bartolus (de Saxoferrato); magistr Gallus; Martinus Bohemus Mathematicus; Viktorín Kornel ze Všehrd; Cyprián Lvovický ze Lvovic; Adam Huber z Riesenbachu (též z Riesenpachu, Risenpachu, Rysenpachu, Rysnbachu, též Adam Huber Meziříčský či pouze Huberus); Adam Zalužanský ze Zalužan; Jan Zahrádka (z Prahy) a Mikuláš Šud ze Semanína (též Šúd či Šůd); Marek Bydžovský (z Florentina); Petr Kodícil (z Tulechova); Pavel z Koldína (též Pavel Kristián z Koldína; Brikcí z Licka; Václav Štefan; Jakub Menšík (z Menštejna); Bavor Rodovský (z Hustiřan, též mladší z Hustiřan); Jakub Kodícil; Jiřík Gerl (z Gerlštejna); Mikuláš Klaudián (Boleslavský) a Jan Černý; Jan, farář z Rakovníka; Tomáš Jordán; Doktor Marek (též Jan Marcus Marci, Jan Marek z Lanškrouna); Jakub Dobřenský

Kapitola VI. – *Oratores, historici ac poetae* (Řečníci, historici a básníci)

48 hesel, mimo jiné píše o svém předkovi Janu Balbínovi.

Trojánská kronika (též Trajánská); Vavřinec z Březové; Oldřich Přefát z Vlkanova; Mikuláš Konáč (z Hodiškova); Martin Kuthen (ze Šprinsberka); Tomáš Mitis (z Limuz); Duchoslav (Tugurinus, též Duchoslav Chalupa); Kašpar Kropáč (z Kozince); Jan Straněnský; Sixt z Ottersdorfu; Jan Balbín; Matouš Philomates (Dačický z Valkenburku, též Wolkenberku, Walkenberka); Václac Dasypus; Matouš Collinus (z Chotěřiny); Pavel z Jizbice; Nicolaus Pelargus; Pavel Aquilinas (Hradecký); Václav Plácel (z Elbinku, též Elblingu); Bartoš Písař; Václav Dobřenský; Václav Březan; Jan Chorinus; Jan Plachý (z

¹⁶ Doslovný přepis hesla, nepodařilo se mi zjistit totožnost.

Třebnice); Jan Kocín (z Kocínětu, též z Kocínětu); Jan Banno; Jiří Carolides (z Karlsperka, též z Carlsperka); Václav Řípa (Stankovský); Jan Campanus (též Kampanus) Vodňanský; tři Rosaciové; Benjamin Petřík; Samuel Martinius (z Dražova); Václav Klement (Žebrácký); Jan Černovický; Jan Valesius; Mikuláš Troilus Hagiochoranus; Michal Slavata; Martin Bacháček (z Nauměřic, též Nouměřic); Bartoloměj Havlík (z Varvažova); David Drachovius; Jiří Cropacius z Teplic (též Kropáč); Samuel Thesauri; Matthaëus Molosinus; Vitus Dentuli; Martinus Galli; Bartoloměj Cirrinus (Rokycanský); Karel Kirchmajer (z Rejchvic); Matěj Bolelucky.

Kapitola VII. – *Varii scriptores patrii* (Ostatní autoři)

Celkem 49 hesel, zřejmě autoři, které se Balbínovi nepodařilo začlenit do jiné kategorie. Znovu se zde píše o Jeronýmu Balbovi, který byl probrán již v první kapitole. Kromě jmen spisovatelů se vyskytují i názvy dvou anonymních děl.

Martin z Plzně; Bernard ze Suché nebo Sušický; František Kribel (Chebský); Matouš z Krakova; Zikmund Hrubý z Jelení; mistr Jan z Borotína; David Crinitus (též D. C. z Hlavačova či Nepomucký); Tomáš ze Zásmuk; Jan Bakovský; magistr Vavřinec; Jiří Závěta ze Závětic; Martin Polycarpus; Jan Brtvín z Ploskovic; Václav z Rovného; Jiří Melantrich z Aventina; Martin Faberius (Rakovnický); Matěj z Benešova; Kristin z Vlčetína; Jiří Rosa; Šebestián Aerichalcus z Přeštic; Jan Fortius (Kouřiman, též Kouřimský či Jan Chyba z Kouřimě); O důstojnosti člověka; Matyáš Jiří; Jan Lassnior (též Jan z Lázu); Jiří Gallus (Chrudimský); Jakub Srnec (z Varvažova); Cantiones; Jan Vorličný; Tomáš Rešel (Hradecký); Matouš Philomates (Dačický z Valkenburku, též Wolkenberku, Walkenberka); Pavel Lucinus; Jakub Handl; Vavřinec Leander (Rvačovský ze Rvačova); Václav Rosa; Jan Obsymates (též Opsimathes); Martin Carchesius (též Kraus z Krausenthalu); Trojanus Nigellus (z Oskořína); mistr Fabianus; Abraham z Gynterodu; Šimon Lomnický z Budče; Michal Pěček Smiřický z Radostic; Jan Amos Komenský; Cyprián

Pešín; Bartoloměj Javorský; Vít Jakeš; Matthaeus Puczuda¹⁷, Jan Píchavý; Blažej Borovský; Jeroným Balbus.

Kapitola VIII. *Viri docti in universitate* (Učení muži na univerzitě)

Jedná se o pouhý jmenný přehled profesorů univerzity. Poté následuje seznam 21 měst (Žatec, Hradec Králové, Kutná Hora, Louny, Plzeň, Klatovy, Chrudim, Písek a další) a u každého je uvedeno několik významných rodáků a občanů. Balbín podotýká, že by bylo zdlouhavé takto činit u všech měst.

Kapitola X. *Heretici scriptores* (Kacířští spisovatelé)

Celkem 13 hesel, Balbín uznává, že i mezi kacířskými spisovateli se najdou tací, jejichž vzdělání zastihuje i jejich kacířství. Mnoho jich však neuvádí a pojednává o nich jen krátce.

Jiří Tesák Mošovský; Václav z Budova (též Václav Budovec z Budova); Burian z Kornic (zřejmě Burian Sobek z Kornic); magistr Jakub (Jakoubek ze Stříbra); magistr Václav Koranda a Vrbenský; Matyáš Plzeňský; Vavřinec Benedikt (z Nudožer, Nedožier či Nedožer, také Nedožerský); Česká konfese; Adam Clemens (též Klement Plzeňský či Újezdský); Václav Valečovský (z Kněžmosta); Havel Žalanský; Šimon Ennius; Martin Philadelphus (Zámrský).

Kapitola X. *Feminae doctae* (Učené ženy)

Druhá nejkratší kapitola knihy sestává pouze z 5 hesel.

Svatá Anežka, dcera českého krále; Kateřina Alžběta; Alžběta Westonia; Eva z Lobkowic, dcera Jiřího Popela; Maria Beata Püchlerová.

Kapitola XI. *Viri docti in variis universitatibus* (Vzdělaní muži na různých univerzitách).

¹⁷ Doslovný přepis hesla, nepodařilo se mi zjistit totožnost

Nejkratší kapitola knihy, na čtyřech stranách se zmiňuje o mužích, kteří se narodili v Čechách a vynikli na univerzitách v Evropě respektive ve Vídni.

Kapitola XII. *Eruditi Societatis Iesu* (Učení jezuité)

Celkem 75 hesel je řazeno abecedně, a to podle křestního jména.

Albert Chanovský (z Dlouhé vsi); Aloysiys Reichardus¹⁸; Ondřej Modestin; Ondřej Středa; Vojtěch Martinides; Baltazar Hostounský; Baltazar Conradus; Balthasar Nitoch; Bartoloměj Christelius; Benjamin Schlayer; Karel Libertin; Krumlovské kolegium; Kryštof Vratislav; Kryštof Steffetius; Kryštof Lupius; Daniel Kirchner; Felix Kadlinský; František Kamínko; Bedřich Bridel (též Fridrich); Ferdinand Kolovrat; Ferdinand Waldthausen; František Kamperger; Jiří Böhm; Jiří Konstanc; Jiří Ferus; Jiří Plachý; Jiří Crugerius (též Kruger); Jiří Ivánek; Jiří Schwertfer; Jiří Weis; Jiří Rektoris; Jiří František; Jindřich Korn; Jan Rotarius; Jakub Pontanus; Jakub Beskovský; Jakub Colens; Jan Tanner; Jan Jakub Curtius (též Kurz); Jan Drachovius; Jan Zimmermann; Jan Widmann; Jan Jahoda; Jan Obitecký; Joannes Senffleben; Jan Bok; Jan Pošmurný; Jan Malobický; Jan Kořínek; Jakub Ticin; Matěj Tanner; Maxmilián Reichenberger; Melchior (též Melichar) Gutwirt; Melchior Hanel; Matěj Šteyer; Marcus Marci (z Lanškrouna); Martin Středa; Mikuláš Salius; Mikuláš Rakovnick; nisské kolegium; olomoucké kolegium; pražské kolegium; Filip Hartung; Samuel Laberhittel; Šebestián Scipio; Šebestián Labe; Theodor Krallius; Tobias Arnold; Vitus Scheffer; Valentin Stansel; Václav Šturm; Václav Pantaleon Kirwitzer; Václav Schwertfer; vratislavské kolegium; Zachariáš Lemnichen

¹⁸ Doslovný přepis hesla, nepodařilo se mi zjistit, o koho by se mohlo jednat.

III. PROBLEMATIKA A ROZBOR PŘEKLADU

Balbínovo latinsky psané dílo *Bohemia Docta* nebylo dosud do češtiny přeloženo. Pokusím se teď tedy přeložit alespoň jeho část. O důvodech výběru jsem se již zmiňovala v úvodu k práci.

Při překládání Balbínova díla a zkoumání obsahu knihy jsem nutně musela řešit některé obtíže. Teď tedy pár slov k nim.

Díla jiných autorů, o kterých se Balbín zmiňuje, jsou uváděna nepřesně, například u Benedikta z Weitmile uvádí, že své „dějiny opatřil názvem Kroniky pražské“ (*historiae suae praefixit: Chronicae Pragensis*), ačkoli správný název zní *Chronica ecclesiae Pragensis* (Kronika kostela pražského), nebo název neuvádí vůbec a jen popisuje charakter díla. Například u mnicha Kristiána zmiňuje, že „sepsal život svého strýce, svatého Václava, a prababičky, svaté Ludmily, mučednice“ (*scripsit vitam patru sui S. Wenceslai, & abaviae S. Ludmillae, Martyris*). Latinský název díla zní *Vita et passio sancti Wenceslai et sanctae Lumilae aviae eius* (Život a umučení svatého Václava a jeho babičky svaté Ludmily). U zmiňovaných děl tedy bylo nutné vyhledat správný název, popřípadě čerpat z literárněhistorických příruček ustálený název díla.

Jména osobností, o nichž se v textu píše, jsou občas zkomolena k nepoznání. Když například zmiňuje, že Hájek přeložil *Zlatou bibli* Antonia de Kampipolli, má jistě namysli Antonia de Rampigolis. Ovšem zde je těžké posoudit, zda vinu za to přičítat Balbínovi či vznikla později při tisku.

Při překladu jsem musela řešit i problémy interpretační. Několik z nich nyní předložím. Poslední věta hesla František Pražský říká: „*in eadem Capituli Pragensis Bibliotheca reperitur Franciscus Anno 1362. 3. Martii.*“ Překládám jako: „V téže knihovně pražské kapituly je nalezen František 3. března roku 1362.“ Jak si to vyložit? Jedna z možností je, že se v knihovně našel Františkův spis, druhá, že se našel mrtvý František. Rok 1362 je jedním z možných dat Františkova úmrtí, jak uvádím v poznámce u hesla, což mě spolu s uvedením přesného data (je samozřejmě možné, že bychom znali i přesné datum nalezení rukopisu) vedlo k domněnce, že je správně druhá možnost a v kapitule se našel

mrtvý František. Na další podobné problémy upozorním přímo v textu formou poznámky pod čarou.

Překlad provádím co možná nejvěrnější. Pokud je to nutné, zjednodušuji dlouhá souvětí z důvodu lepší srozumitelnosti. Ve větách, kde by čtenáři nemuselo být jasné, co je podmětem, uvádím toto v závorce kurzívou.

V textu Balbín užívá používá autorský plurál, a to buď k vyjádření skromnosti nebo za účelem navození dojmu obecně platné myšlenky. Buď ho ale nepoužívá důsledně, nebo chce záměrně singulárem odlišit své osobní smýšlení. Z plurálu do singuláru přechází i v rámci jednoho hesla, například u mnicha Kristiána v první větě píše *Christannus, primus, quod sciamus Scriptor...* (pokud je nám známo, byl Kristián první spisovatel...), tedy dává svému sdělení obecnou platnost, o několik vět dále vyjadřuje svůj vlastní názor singulárem *fabulosum esse puto...* (pokládám za vymyšlené,...).

Aby Balbín čtenáře ujistil o svém tvrzení, obrací se v některých pasážích přímo na něj. Může to být z důvodu předpokládané pochybnosti čtenáře, například u hesla opat Petr, kde píše „*si fidem non habes...*“ (pakliže nevěříš...), nebo aby mu ušetřil práci „*numquam enim prope tempus annotatum in historia Sylvii inveneris*“ (nikde v Sylviově Historii bys nenašel bližší zaznamenání času).

Výstavba jednotlivých hesel se v mnohém odlišuje od dnešních. Především chybí jakási jednota v uspořádání a pravidelnost obsahu (př. Slovník českých spisovatelů¹⁹ – příjmení, jméno, vlastní jméno, datum a místo narození, datum a místo úmrtí, profesní zařazení, osobní údaje ze života, dílo). Balbín časově zakotvuje jen některé autory, např. u Neplacha, je uveden přesný rok narození, některé prostřednictvím událostí v jejich životě, např. Daniela Adama z Veleslavína daty jím vydaných knih, nebo popisem události všeobecně známé, např. mnicha Kristiána, který se podle něj narodil v roce úmrtí svatého Václava. U jiných autorů jakékoli časové vymezení chybí (Kosmas, Klipta, Martin Borek). Struktura informací v jednotlivých heslech je také různá. Většinou najdeme stručnou charakteristiku díla - co popisuje, čemu

¹⁹ Slovník českých spisovatelů (2000)

se podobá a jakou má úroveň. U některých hesel najdeme i střípky z osobního života. Heslo Václav Hájek a Eneáš Sylvius má výrazně apologetický charakter. Nejprve upozorní na chyby, které jsou jim vytýkány, a následně je ospravedlňuje (u Eneáše omlouvá komolení vlastních jmen tím, že je cizinec), vyvrací (Hájek si nevymýšlí, čerpal ze zdrojů, které se nedochovaly, a ty, co se dochovaly, z nedbalosti o něčem nepíšou) či zlehčuje (taktéž u Eneáše na výtku, že místo historie Čech popsal spíše činy králů, argumentuje, že se přece mohlo jednat o úmysl). Rozhodně se zde nechává unést svou sympatií k autorům. Když mu ale někdo sympatický není, vyjadřuje se o něm hanlivě, ba téměř mu nadává „*haereticus Laurentius*“.

Kromě toho, že hesla mají nestejný obsah, se v nich vyskytují také odbočky od tématu, časové skoky a citáty klasiků, ne vždy však přesné. S odbočkou se setkáme například u hesla opat Petr, kde reaguje na to, že je text k dispozici pouze poškozený, vyjádřením přání, aby se našel někde neporušený, a nejen tento text, ale i jiné rukopisné knihy o nichž se ví, že byly napsány, ale jsou ztraceny nebo leží někde ukryté pod vrstvou prachu. Porušení časové kontinuity ve výstavbě hesla je například u Hájka, když píše, že Hájek zemřel 15. března roku 1553 a je pohřben u svaté Anny na Malé Straně a teprve potom se vrací k jeho dosaženým duchovním hodnostem a místům působení. Z klasických autorů cituje v překládané části Horatia a Persia.

IV. PŘEKLAD

UČENÉ ČECHY

BOHUSLAVA BALBÍNA

ANEB

ŽIVOTY MUŽŮ NAŠÍ ZEMĚ, KTERÍ SE PROSLAVILI ROZLIČNOU
VZDĚLANOSTÍ, A JEJICH LITERÁRNÍ DÍLA

KAPITOLA I.

*Výčet spisovatelů, kteří se zabývali dějinami české země. O jednotlivých je
přednesen úsudek dle mého soukromého smýšlení.*

MNICH KRISTIÁN

SYN ČESKÉHO KNÍŽETE BOLESLAVA I.

Pokud je nám známo, byl Kristián první spisovatel v Čechách, od něhož se nám zachovala nějaká literární památka. Byl synem českého knížete Boleslava Ukrutného. Domnívám se, a tuto domněnku, když jsem mu ji vyjevil, schválil i Jiří Crugerius²⁰, muž velice zběhlý v našich dějinách, že tento Kristián byl Strachkvas²¹, na jehož křestní hostině byl zabit svatý kníže Václav. Otec, který toho litoval, ho dal do kláštera sv. Jimrama v Řezně, aby

²⁰ Též Jiří Kruger, jezuita (1608-1671).

²¹ K této teorii se přiklání i historik Dušan Třeštík na základě porovnání s informacemi v Kosmově kronice. In: Archeologické rozhledy 51, 1999, str. 603

ho daroval bohu. Pokládám za vymyšlené to, že byl uškrcen d'áblem²², jak zmiňují naše dějiny. O tak důležité věci totiž mlčí všichni spisovatelé těch dob. Ani ona svatokrádež a hříšný pád²³ před svatým biskupem Wilegisem²⁴, který ho, jak píše někteří, přechovával v Mohuči, nezpůsobila, aby nám o té historické události bylo řečeno více. Kristián neboli Strachkvas sepsal život svého strýce, svatého Václava, a prababičky, svaté Ludmily, mučednice²⁵. S velkou jednoduchostí jazyka a s ještě větším úsilím o zobrazení pravdy v tomto spise zmiňuje přestup Čechů ke křesťanské víře, příčiny a souvislosti. Tento spis jsme uvedli jako první a o něco výše jsme objasnili proč.*

** Důstojný otec²⁶ Athanasius od sv. Josefa z řádu Bosých Augustiniánů vydal správné a velmi přesné vydání života sv. Václava a sv. Ludmily a vymezil rok úmrtí sv. Václava podle zásady zdravého úsudku, srovnáním svatých rukopisů hlavního města, klementinského a třeboňského, a zejména podle posledního z nich sledoval chronologii a ostatní věci. Připojuje kromě toho velmi učený výklad o tomtéž mnichu Kristiánovi, v němž mnoho pojednává o jméne Strachkvas a brání ho před očeřňováním od jakýchsi spisovatelů. Vyšlo v Praze roku 1767 typem písma Pruschiana.*

PRAŽSKÝ DĚKAN KOSMAS

Pražský děkan Kosmas byl jistě muž všestranně vzdělaný, jak bylo nezbytné v jeho době a jeho postavení²⁷, a jak je zjevné při čtení jeho kroniky. Studoval Leodiovy humanitní spisy a gramatiku, velmi slavnou v jeho době.

²² Třeštík celou událost vykládá jako epileptický záchvat. In: Archeologické rozhledy 51, 1999, str. 606

²³ Kristián tedy nejspíše dostal záchvat v přítomnosti biskupa. Tuto pasáž by bylo možné přeložit také jako „ona svatokrádež a hříšný pád svatého biskupa Wilegisa“. Nepodařilo se mi však zjistit nic, o jakou svatokrádež by se mohlo jednat.

²⁴ Wilegisus (též Willigis) byl mohučský arcibiskup (975-1011).

²⁵ *Vita et passio sancti Venceslai et sanctae Lumilae aviae eius* (Život a umučení svatého Václava a jeho babičky svaté Ludmily).

²⁶ R.P., reverendus pater.

²⁷ ...ut illa ferebant saecula – doslova: „...jak nesla jeho doba.“

První knihu své kroniky, věnoval mělnickému proboštu Šebířovi a mistru Gervasiovi, kterého nazývá děkanem. Druhou knihu dedikoval Klimentovi, opatu Břevnovského kláštera v Praze, který skrze duchovního Bohumila, tj. Bohu milého²⁸, naznačil, že se mu ona kronika líbí. Ostatní věci, které je možné o Kosmovi vypátrat, jsme vylíčili v *Epitome historica* a především jsme poukázali na to, že se mýlí ti, kteří tohoto Kosmu zaměnili s Kosmou, biskupem pražským, z důvodu stejného věku i jména. Kosmu vydal Marquardus Freherus²⁹. Tam, kde Kosma skončil, doplňuje ho jiný neznámý spisovatel domácí provenience, který se mu vyrovná pečlivostí i věrohodností. Mnozí ho nazývají pokračovatelem Kosmy. Stručně lze o kronikách Kosmy a Kristiána říct, že pravdu není třeba přikrášlovat³⁰. A také u historiků se nachází velké množství důkazů uznání, že o žádné z dob, z osob, z míst či z pohnutek, o kterých napříč svým dílem pojednávají, nenapsali (*Kosma a Kristián*) s horkou hlavou a zaujetím, ale popsali činy tak, jak se staly. Avšak tito „dobří“ mužové (*historici*), když se zabývají politikou naší doby, přikazují psát pouze o dějinných činnostech a záslužných činech, a všechny chyby, o těch prý se vyjádřili, že se mají přejít mlčením. *

* *Pokračovatel kroniky pražského děkana Kosmy je pravděpodobně premonstrát Jaroslav, jehož jméno s označením pokračovatel Kosmy nese na přední straně rukopis v knihovně sv. Václava v Novém Městě pražském. Souhlasí i Balbín v Epitome historica, kniha 3, kapitola 10, str. 226. Ačkoli proti tomu mluví Pešina, ale nepodpírá to žádným důkazem. Tato kronika vyšla roku 1752 ve Vídni písmem Trattneriana, když urozený hrabě Joachim Krakovský z Kolowrat podrobil občanské právo veřejnému zkoumání učenců za předsednictví proslulého muže Johanna Baptisty Pikera. Náš rukopis se od vytištěného exempláře opravdu na mnohých místech různí, začíná rokem 1225 a zkoumá hned od počátku jakési důležité muže, kteří přišli do Strahovského kláštera (jak začátek u premonstráta Jaroslava jasně oznamuje) a končí stejně*

²⁸ V originále: per Bohomilum, id est: Deo carum.

²⁹ Též Marquard Freher, 1565-1614.

³⁰ ...veritatis simplex est oratio – doslova: ... „řeč pravdy je prostá.“

s vytištěným exemplářem roku 1320. A na konci má toto: „Zde končí kronika Jaroslavova, který zemřel a je pohřben,“ a dále já opravuji takto: „Zde končí kronika česká Jaroslavova a neznámého pražského kanovníka, kteří byli pokračovatelé Kosmy.“ Proto je třeba dát za pravdu Balbínovi a Pešinovi, že bychom měli říkat, že Jaroslav byl pokračovatelem Kosmy a neznámý pražský kanovník doplnil kroniku Jaroslava.

KLIPTA

Klipta byl dřívější český spisovatel, kterého zmiňuje v životopise císaře Zikmunda Václav Rameš. Kdo to byl, jakým jazykem a co psal, jsem nikdy nezjistil, i když jsem prozkoumal mnohé rukopisné knihy.

NEPLACH, OPAT ŘÁDU SV. BENEDIKTA

Neplach byl další ze starších českých spisovatelů. Dnes se neví, že se narodil roku 1222 ve vesnici Hořiněvsi v Hradeckém kraji, jak uvádí Lupáč³¹. Totéž opsal Veleslavín (v historickém kalendáři 21. února) z Lupáče, a uvádí, že byl opatem Opatovického řádu sv. Benedikta pod Kunětickou horou a že z mnohých českých spisovatelů svou kroniku nebo dějiny³², nebo co to vlastně bylo, vhodně sestavil. Zde je muž (*Veleslavín*) zajisté velmi vzdělaný v historii naší země usvědčen, že se zmýlil, když tvrdí, že Neplach ukázal Karlu IV. pokladnici kláštera, což se v kronice vyvrací.

** Rukopis jeho kroniky uchovává urozený pan Vocaunius, a brzy (jak jsem se od jakéhosi vzdělaného muže dozvěděl) bude zveřejněn.*

³¹ Prokop Lupáč z Hlaváčova (po r. 1530-1587)

³² Stručné sepsání kroniky římské a české.

PREMONSTRÁT JAROSLAV (RUKOPIS)

Jaroslav, z církevního řádu pražských premonstrátů, který vedl na hoře Sion zbožný život, vytvořil s největší věrohodností a upřímností slov ne jakousi po sobě jdoucí historii, ale výčet událostí své doby v Čechách. Nalézají se v knihovně metropolitní kapituly v Praze ve velkém kodexu, který má na přední straně a na hřbetě nápis: *Chronica Bohemorum**

* *Kromě historického výčtu vytvořil pokračování Kosmy, jak jsem výše uvedl.*

KRONIKA BOLESLAVSKÁ (RUKOPIS)³³

Kronika jakéhosi neznámého autora je sepsána staročeským veršem. Vyprávěním se dostává až ke králi Janu Lucemburskému, otci Karla. Od všech starších, stejně tak i od mladých autorů je uváděna pod názvem *Kronika Boleslavská*. Viz Stránský kap. 5. *Respublica Bojehema*³⁴ § 28. Opis této kroniky mi pořídil radní v Třeboni. Nevzpomínám si téměř na nic, co bych v té knize četl a co by před ním nevyprávěli Kosma, Hájek a jiní naši spisovatelé podrobněji a srozumitelněji.*

* *Rukopis kroniky v knihovně sv. Václava uvádí, že autorem boleslavské kroniky je Dalimil Meziříčský, staroboleslavský kanovník. Totéž výmluvnými slovy vyjádřil Pešina v *Phosphorus septicornis*³⁵, svazek I, str. 26. Já jsem viděl u nejvznešenějšího a nejjasnějšího pana kancléře Zeberera v Novém Městě pražském na rukopisu Boleslavské kroniky ze 14. století, že na sobě nese jméno Dalimila, takže již není žádného místa pro pochyby. V jaké době ve skutečnosti*

³³ Historik Václav Tatíček uvádí, že ještě roku 1620 byla kniha vydána jako kronika Boleslavská, Tomáš Pešina z Čechorodu už v souvislosti s ní za autora označuje Dalimila, jméno, které poprvé nacházíme u Václava Hájka z Libočan. In: Tatíček, V. *Dříve Dalimil*. Praha: Antropos, 2002.

³⁴ O státě českém, 1634.

³⁵ Název díla je poněkud neobvyklý, znamenal by Fosfor sedmírohý, ale do češtiny se většinou nepřekládá.

žil a psal Dalimil, sám vyjevuje ve 104. kap.³⁶, ve které popisuje bitvu Čechů s Míšňany a připojil: Na ten Bog³⁷ ga sem z miesta hľediel. Na tuto bitvu jsem se díval z města. Z kapitoly 106.³⁸ je vskutku nepochybné, že psal za vlády Jana Lucemburského. Svou kroniku zakončil rokem 1314.

FRANTIŠEK PRAŽSKÝ (RUKOPIS)

František, pražský kanovník, popsal časy Otakara, velmi nešťastné pro Čechy, protože byli pod poručnictvím Braniborů, a také vládu Václava, šestého krále³⁹, a jeho syna Václava, sedmého krále⁴⁰. Pokud si pamatuji, také začátek vlády krále Jana. A to s takovou důsledností a s takovým náhledem na věci, které se staly, že toto jediné dílo (které se týká oné doby) bych postavil nad všechny ostatní spisovatele onoho období. V téže knihovně pražské kapituly je nalezen František 3. března roku 1362⁴¹. *

* Jeho kronika vyšla v Praze roku 1754 s právníckými tezemi, které pod záštitou urozeného pána Ferdinanda Schwartzze z Lauru obhajoval Jan Augustinus Kneysl. František opsal větší části Zbraslavské kroniky do té míry, že velmi krátká třetí kniha nemůže být nazývána jeho vlastním dílkem.

³⁶Boj Čechů s Míšňany se dle nejnovějšího členění popisuje v kapitole 101 Dalimilovy kroniky, starší členění tzv. Ješínovo udává kapitolu 104 (*Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, Praha: Academia, 1988). Balbín uvádí kapitolu 4., což je v každém případě chyba.

³⁷Místo g se začalo psát j až ve 40. letech 19. století, tzv. úprava skladná.

³⁸Dle nejnovějšího členění končí Dalimilova kronika kapitolou 103, v níž tuto zmínku najdeme, což odpovídá kapitole 106 Ješínova členění.

³⁹Václav II., v pořadí šestý král na českém trůně.

⁴⁰Václav III., v pořadí sedmý král na českém trůně.

⁴¹Rok 1362 je podle <http://libri.cz/databaze/kdo18/> pravděpodobným rokem Františkova úmrtí. Jiná publikace, Lehár, J. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004a str. 996, uvádí, že zemřel po roce 1353. Balbín tedy možná chce říci, že tam našli mrtvého Františka.

BENEDIKT Z WEITMILE⁴²

KANOVNÍK

Následuje Beneš z Weitmile, rovněž kanovník pražské katedrály, který popsal vládu Karla IV., jak nejlépe mohl, a v ní to, co předtím viděl, neboť s Karlem IV. a na jeho dvoře vyrůstal. Nic nemůže být znamenitější než jeho Kronika (jediná je napsaná vybranou latinou, která se jinak v jeho století hemží chybami) a nic také nemůže být pravdivější, protože píše o tom, co viděl, nebo co zjistil. Kéž ti, kteří milují staré Čechy, jakmile shromáždí prostředky, zveřejní a vynesou na světlo *Kroniku* Weitmilského, Františka a Jaroslava, kromě těch, které za Rudolfa uveřejnil Marquardus Freherus, shromážděné v jednom svazku. Beneš své dějiny opatřil titulem: *Kronika pražská*⁴³. *4 knihy kroniky*. Tentýž spisovatel velmi často cituje kroniku sv. Prokopa a pravost této kroniky zaštiťuje v roce 1321, ale ta se mi nikdy nedostala do rukou. *

** Balbínem chválená Historie Beneše z Weitmile o Karlu IV., pokud je mi známo, v království Českém více neexistuje. Jakýmsi nepříznivým osudem byla zapůjčená Balbínem důstojnému otci Gamansovi, žákovi assafenburské koleje, který chtěl sepsat životopis Karla IV. Nikdy znovu nespátrila Čechy, neboť když si smrt našla výše zmíněného otce Gamanse a přerušila jeho historické úsilí, ona Benešova Historie zůstala pohřbena v Assafenburgu. Tak uvádí Gundling v Historia Imperii na straně 832. Nicméně její stručný výtah poskytují Balbínovy rukopisy, díl VI.*

⁴² Benedikt z Weitmile (též Beneš Krabice z Veitmile či Vejtmile).

⁴³ Správně *Chronica ecclesiae Pragensis* (Kronika kostela pražského)

OPAT PETR

AUTOR ZBRASLAVSKÉ KRONIKY⁴⁴

Zbraslavská kronika (která byla vydána mezi *Scriptores Bohemiae*⁴⁵ na začátku tohoto století od Marquarda Frehera v Mohuči, posléze vyšla v Hanau opravená verze, kterou napsal svědomitě, protože byl pečlivý; skládala se nejspíše ze dvou částí, které svého času měla a o kterých věděl, že dříve měla), si oprávněně zaslouhuje být považována za nejméně pravděpodobnější v dějinách. Názory na autorství se liší, neboť nikde, na začátku ani na konci, se neobjevuje jméno spisovatele. Ale kdokoli pečlivěji přečte celou historii, snadno zjistí, že jde o Petra, a že on sepsal onu kroniku později jako opat na Zbraslavi. Rodným městem toho muže byla Žitava, a proto se říkalo Petr Žitavský, podle zvyku onoho století vypůjčovat si přízviska spisovatelů hlavně dle rodného města. Pakliže tomu nevěříš, přečti si na konci 20. a 21. kapitoly kroniky, kde se píše: „Petr Žitavský až dodnes nese břemeno úřadu“. Sám položil první kámen pro chrám onoho kláštera, vystavěného z královského jmění královny Elišky, jak se uvádí v kapitole 21. (tento chrám se skutečně mnoho let po založení kláštera začal stavět). Konal bohoslužby a zpovědi též královny Elišky a následoval vyhoštěnou královnu do Bavorska, byl účasten jejích radostí i smutků. V též kapitole kroniky vypráví, že když král Jan obrátil svůj zrak na bohatství zbraslavského kláštera, vyrval mu (*Janovi*) z bezbožných rukou hrad Landšperk a získal ho zpět pro svůj klášter, když už ho král svíral ve svých spárech. Tentýž Petr, i když zprvu, když se klášter zakládal, v něm ještě nevyznával zbožný život, se přesto nedlouho poté připojil k cisterciákům. Přestože nás v knize *Kronika tajemství zbraslavských*⁴⁶, která také pochází od něj, ujišťuje, že on byl jedním z těch všech, kteří žili v klášteře od jeho založení, že znal řádové mnichy podle podoby, jedině vyjma Theodorika, prvního správce kláštera, o kterém je všeobecně známo, že byl muž proslulý čistotou mravů, a který první z toho kláštera vyměnil smrtelný život

⁴⁴ *Chronicon Aulae Regiae*; Aula Regia = Královská síň

⁴⁵ Zřejmě se jedná o *Rerum bohemicarum scriptores aliquot antiqui*.

⁴⁶ Kniha se nedochovala.

za nesmrtelný dřívě, než Petr vstoupil do mnišského řádu. Je velmi politováníhodné, že tyto Petrovy dějiny se dochovaly na začátku, uprostřed, na konci, zkrátka na mnohých místech porušené. Název jakési kapitoly slibuje kanonizaci Anežky České⁴⁷ a její zanesení církví mezi světice církve, avšak celé vyprávění a papežská bula chybí. Nepochybuji, že v jiné staré knihovně nejspíš může být tato kronika nalezena neporušená. Kéž hledají na zapadlém místě a najdou prachem pokryté knihy, které se takto hojně v rukopisech vyskytují. A nejen tuto kroniku, ale také jiné spisovatele, kteří nikde nejsou vidět, a víme, že psali, jejichž výčet podám později. Kéž se knihy navrátí z ciziny do vlasti, abychom mohli poznat, napodobit nebo alespoň obdivovat odvahu a statečnost předků. Vraťme se k tématu. Tomuto Petrovi, opatu zbraslavského kláštera, řádu cisterciáků pražské diecéze zasílá svůj spis *Hoedoporicon ad terram sanctam*⁴⁸ roku 1337 do Čech vznešený rytíř Vilém z Boldensele, který vydal Henricus Canisius 5. díl *Antiquae lectiones*⁴⁹. Zajímavosti, o nichž se v onom cestopise dočteme, jsou velice neobyčejné a stojí za přečtení. V tomtéž psaní opatu Petrovi slibuje výše uvedený Vilém, že až si v Kolíně vyřídí jakési záležitosti, přijde na Zbraslav (bez pochyby za účelem zbožného života), a odtud by ho nic jiného než smrt nemohlo přimět se vzdálit. Můžeme věřit Vilémovi, že postupem času dostal slibu.

** Zbraslavská kronika nikdy nevyšla úplná, ale jen její druhá část byla vydána Freherem. Zatímco první část zůstává skryta v temnotách. Přesto je tatáž první část citována častěji v Pešinově knize Mars Moravicus, jako například na straně 379 a 329. Fragment této první části byl objeven mezi rukopisnými knihami knihovny svatého Václava v Novém Městě pražském. Vyprávění začíná králem Otakarem a končí zabitím Václava III. v Olomouci. Protože mnoho*

⁴⁷ O kanonizaci Anežky České neúspěšně usilovala Eliška Přemyslovna a Karel IV., ale teprve roku 1874 byla blahoslavena a roku 1989 prohlášena za svatou.

⁴⁸ Popis cesty do svaté země.

⁴⁹ *Antiquae Lectiones, seu antiqua monumenta ad historiam mediae aetatis illustrandam*, 6 svazků, Ingolstadt, 1601-1604.

přispívá k vysvětlení našich dějin, je kopie toho díla záměrně připojena ke Kronice kláštera žďárského⁵⁰.

ENEÁŠ SYLVIUS ANEB PIUS II.

DĚJEPISEC ČECH

Eneáš Sylvius, který pochází z velmi slavného rodu Piccolomini z města Siena, sepsal dějiny národa Čechů již jako kardinál. Jak sám přiznává, byl k tomu přiveden jejich nepřemožitelnou statečností. Nejspíše s pomocí Jana Tauška, kancléře Starého Města pražského, kterého sám někde nazývá tajemníkem. Sylvius nejprve zastával úřad písaře na Basilejském koncilu⁵¹, a na doporučení úřadu koncilu, a proto, že psal velmi vybraně, srozumitelně a rozvážně, byl císařem Fridrichem III.⁵² povolán ke dvoru a začal být dotazován na radu při psaní tajných dopisů a brzy také při poradách. Fridrichovým přičiněním a svými dobrými vlastnostmi dosáhl biskupské hodnosti, pak kardinálského purpuru a nakonec také papežské tiary, v historické literatuře je nazýván papež Pius II. Historii českou dedikoval Alfonsi Velikému⁵³, aragonskému králi, ale ten ji nikdy nespatriřil, poněvadž roku 1458 (jak je z II. kapitoly možné usoudit) ho zastihla smrt. Sylvius však pokračoval a během pobytu v lázních dílo dokončil. Jaká větší důvěryhodnost a s tím související prestiž může být přičítána dílu než to, že ho napsal papež? Málokterým národům se přihodí to štěstí, aby měli za autora svých dějin papeže! Velmi totiž proslavil jméno Čechů, které chválil pro jejich vzdělanost, vlídnost a pohostinnost, protože dříve se věřilo těm, kteří Čechy nikdy neviděli, ale tvrdili o nich, že jsou nevzdělaní a hrubí ve vyjadřování (což jak dokazuje Sylviova kronika je lež). Ať je čtena tím, kdo chce znát pravdu, alespoň Sylviova předmluva ke králi Alfonsovi, a ihned budou vyvráceny ty části, které Jan Aubonus (Čech příjmením, ne rodem) zlomyslně a nespravedlivě rozšířil

⁵⁰ Zřejmě *Cronica domus Sarensis* a ne *Chronicon Zarensi*, jak Balbín uvádí.

⁵¹ Konal se v letech 1431-1445.

⁵² Fridrich III. Habsburský, 1415-1493.

⁵³ Alfonso V. Aragonský, 1396-1458.

o Čechách, které nikdy nenavštívil, a o Češích, v knize *O zvycích národů* (proti Janu Aubonovi v knize *O zvycích národů*). Tuto knihu nedávno italský autor tak neznale použil do výboru svých vyprávění (*Selva di varia lettione* 1670 od Pietra Messia). Tuto pomluvu musí dostatečně naši italští stavitelé, kteří mají Čechy jako vlast a druhou matku, buď vyvrátit, nebo toho, který se mýlí, nebudu říkat pomlouvá, poučít. Ale k Sylviovi. Prozíravější se domnívají, že u Sylvia chybí tři věci. Zaprvé rozlišování času. Nikde v Sylviově *Historii* bys nenašel bližší zaznamenání času. Pravda je dcera času, historie je zajisté dcera pravdy. Zdá se, že své rodiče zapírá ten, který nemá rád pravdu a který ji ve své době věrohodně nezaznamenává. Avšak zajisté největší lásku k pravdě, pokud měl cizinec v Čechách nějakou, prý měl Sylvius. Druhá věc, která je mu vytýkána jako chyba, je komolení českých jmen tak veliké, že nemůže být větší. Avšak člověku, který nezná českou řeč, bych to já zajisté prominul. Kdo totiž nikdy nemůže spáchat takovýto poklesek? Leda ten, kdo se narodil v Čechách, a mluví česky nejen běžně, ale velmi pečlivě, a tímto uznáváme, že čeština má velmi obtížná slova. Snad tento poklesek Sylvia spadá na opisujícího, který to špatně opsal z jeho poznámek, ale některým lidem je divné, jak jsem poznamenal ve svém díle *Verisimilia*, že používá starobylá pojmenování provincií měst, řek atd., a těm, která se dnes používají, se vyhýbá, jako to ve svých dějinách činí Natalis Comes⁵⁴. Třetí, co je Sylviovi předhazováno, je to, že nenapsal dějiny národa, ale spíše činy králů, jak se zdá. Tak úzkostlivě lpěl na králích, a přitom tak stručně pojednal jak o hlavách, tak o rodokmenech, jak by řekl klasik⁵⁵ „v běhu přehlédli klasy“. Celé toto nařčení by bylo vyvráceno, jestliže by Sylvius odpovídal, že to tak chtěl. Co by totiž mohlo k takovému jednání dohnat toho, který tak jednat nechtěl? Spíše je třeba tomuto muži vyjádřit vděk, že historii Čech, kterou by jiný poněkud odměřenější pokládal za nižší jejím postavením, on pokládal za hodnou své práce a úsilí. Sylviova kronika byla poprvé vydána česky v Praze již roku 1510. Poté k ní přidal Martin Kuthen, občan a syndik⁵⁶ Starého Města

⁵⁴ Italský historik (1520-1582).

⁵⁵ ut cum poeta dicam – doslova: „jak bych řekl s básníkem“

⁵⁶ Zplnomocněný zástupce nebo představitel.

pražského, užitečné poznámky z historie, a téhož Sylvia vytiskl podruhé v Praze roku 1539. Spolu se Sylviem vydal koncem minulého století vydání opatřené předmluvou Kuthena Daniel Adam z Veleslavína, k němuž se nyní dostáváme.

** Následující vydání Sylviovy Historie Čech (celkově neuspořádané se zkomolenými českými jmény) jsou v knihovně kláštera svatého Václava. Basilejské se saským Wittichindem a jinými německými spisovateli r. 1532. 2) Rovněž basilejské společně s jeho díly 1589. 3) Freherovo vydané v Hanau 1602. 4) Frankfurtské, společně s Dubraviem 1687. 5) Halmstadské 1699. 6) Benátské v italštině 1544. Dvě česká: společně s Kuthenovými poznámkami 1539 a Veleslavínovo 1583. Ale nejsprávnější vydání společně s jakýmsi zápisky vyšlo v Praze roku 1766 z tiskárny Akademického spolku, v němž byla zkomolená jména opravena na správná.*

DANIEL ADAM Z VELESLAVÍNA

Veleslavín pocházel z pražského rodu, a jak víme, nadaní se rodí nejen v purpuru, ale také mezi sítěmi pavouků. Jeho otec Štěpán Adam byl mlynář. Pocházeli z vesnice Veleslavína ležící mezi Prahou a Břevnovem. Syn byl poslán na studia svobodných umění do Prahy, roku 1568 se stal učitelem filosofie na pražské Karlově univerzitě (viz zápisy Karlovy univerzity). Celý se z hloubi duše oddal zkoumání historie. O způsobu psaní není třeba hovořit, neboť psal českým jazykem, a to velmi vybraně. Neznám nikoho, kdo by lépe vyzbrojený přistoupil k sepsání dávných dějin, takovým způsobem, jak pravím, že v nesčetném výběru spisovatelů, podrobil chronologickému zkoumání s nejpřísnějším úsudkem všechna ta díla, která by se mohla týkat českých záležitostí. Nespokojil se ovšem s tím, že prozkoumal domácí autory, důkladně přečetl dějiny všech sousedních národů, s nimiž někdy měli Čechové co do činění. Jeho píle přispěla mnoho k zdokonalení a jemnosti českého jazyka, který dospěl na vrchol za časů Rudolfa II. Pořídil si skvělou a nejdokonalejší

tiskárnu ze všech, z níž jako z trójského koně či z rohu Amalthaey, jak někde řekl Lunanius⁵⁷, vyšly různé knihy užitečného obsahu. Nejvíce pro veřejnost, zabývající se všeobecnými znalostmi, pak historické a lékařské. Sluší se zmínit Veleslavínovu píli a pečlivost, když společným úsilím s Adamem Huberem⁵⁸, lékařem císaře Rudolfa, nebo jak ho jiní nazývají komorníkem, přeložil do českého jazyka ohromný svazek Matthioliho *Herbáře* a věnoval ho rodům Rožmberků a pánů z Hradce. Taktéž vydal Historii církevní přeloženou Kocínem⁵⁹. Veleslavín totiž nejméně ze všech pocíťoval zášť (kterýžto cit často ovládl i učené muže), vždy vychvaloval cizí práce, nikdy nebyl závistivý. Vydal česky historii Aenea Sylvia⁶⁰ a Kuthena⁶¹, s připojenou předmlouvou, v níž vychválil Aenea Sylvia, Dubravia a Kuthena, zároveň s připojeným pojednáním o příchodu Čecha a našich předků do těchto krajů. Dále roku 1587 přeložil z latiny velmi vytríbenými českými verši *Regiment zdraví*⁶². Roku 1592 vydal Vypsání města Jeruzaléma od Adrichomia bez toho, aby se otrocky držel latinských slovíček, jak se sluší na moudrého překladatele. Zkrátka cokoli učeného a vědeckého za vlády Rudolfa II. v Čechách spatřilo světlo světa, toho byl Veleslavín buď autorem, překladatelem, vydavatelem nebo nakonec tiskařem, což je vynikajícím důkazem jeho píle a vlastenectví. Bylo by nekonečné vyjmenovávat vše, co se zrodilo jaksi s pomocí Veleslavína a jeho tiskem spatřilo světlo. Vlastním přičiněním také Veleslavín mnohé napsal. Jako například pět knih Politiky, velký svazek se všemi druhy učenosti, který je plný množství obzvláště jedinečných příkladů (vyšlo tiskem poprvé roku 1584, podruhé 1606). Dále *Nomenclator Junii*⁶³, v té době slovník čtyřjazyčný (řecky, latinsky, německy, česky), který je velmi prospěšný vyspělým i

⁵⁷ Nikde jsem nenašla, kdo to byl Lunanius. Může se také jednat o zkomolení jména Lupacius.

⁵⁸ Adam Huber z Riesenbachu (též z Riesenpachu, Risenpachu, Rysenpachu, Rysnbachu, též Adam Huber Meziříčský či pouze Huberus), 1545-1613.

⁵⁹ Jan Kocín z Kocínětu (též Kocínětu), 1543-1610.

⁶⁰ *Historia Bohemica* (Historie česká), Blabín pouze uvádí, že vydal historii Sylvia, neuvádí přesný název.

⁶¹ *Kronika o založení země české a obyvatelích jejích*.

⁶² Balbín uvádí název *Schola Salernitana*, přesný název však zní *Regimen sanitatis Salernitanum*, do češtiny se překládá jako *Regiment zdraví*. Autorem je Hendrych Rankovius.

⁶³ Žádný slovník s tímto názvem Daniel Adam z Veleslavína nevydal. Balbín má zřejmě na mysli *Nomenclator quadrilinguis*, který vznikl rozšířením slovníku *Nomenclator tribus linguis*. Jako podklad mu sloužil slovník holandského lékaře Hadriana Junia, proto zřejmě Balbín uvádí název slovníku *Nomenclator Junii*.

začínajícím básníkům, neboť připojuje k slovům básnické výrazy. Avšak sám sebe překonal v *Kalendáři historickém*, jehož obojí vydání je k dispozici. Starší, zveřejněné r. 1577, hrubě zpracované a nedodělané, pozdější, které vyšlo r. 1590, vylepšené, tak, aby čtenář o nic nepřišel⁶⁴. Není žádného okamžiku v naší historii, kterým by se nezabýval, nebo který by nezaznamenal, a to vždy se spolehlivostí, která u něj byla trvalá. Každému vypravování přiřadil čas i autora, často se zmiňoval o cizích národech, aby mu nebyla přičítána nadměrná náklonnost k vlasti. Ke *Kalendáři historickému* připojil rodokmeny knížat a českých králů sestavené s veškerou pečlivostí. Zkrátka Češi by měli vzdát velké díky tomu muži za to, že našim dějinám, které před jeho dobou byly mnohými pokládány za pověsti, dal pevnou podobu, nebo se o to alespoň pokusil. Za toto vše obdržel onoho Pegase, kterého je možné spatřit ve Veleslavínově erbu, jak vzlétává do výše, a hvězdu jasně se blýskající. Ne nadarmo předpověděli Veleslavínovi slávu a nesmrtelnost jména. Zemřel v Praze roku 1599 již zesláblý stářím.

Veleslavínovi dědicové mnohé z toho, co zanechal, po jeho smrti rozšířili tiskem. Mezi jinými česky vydali roku 1600 v Praze velmi vkusné a důvtipem oplývající dílo *Regula christiana vitae*, které bylo věnováno vznešenému pánovi na Borohrádku, Kryštofu Betenglovi z Nejenperku, v té době obyvateli Čech a Prahy, které již roku 1587 bylo vypracováno. Neobsahuje nic jiného, než myšlenky Svatého písma, pomocí nichž je velmi důkladně vykládáno Desatero. Veleslavín také vydal r. 1590⁶⁵ v rodném jazyce velmi znamenitou knihu s názvem *Kronika Moskevská*, posmrtné dílo Matouše Hosia z Vysokého Mýta, které vytvořil z děl různých spisovatelů, především z Alexandra Guagniniho a z knihy Moskva jezuity Antonia Posseviniho. Přidal také krátký cestopis pana Zikmunda z Herberštejnu, knihu o prokletíhodné a neslýchané tyranii moskevského velkoknížete Ivana Vasiljeviče⁶⁶, která stojí za přečtení. Všechny tyto knihy vyšly v Praze ve Veleslavínově tiskárně.

⁶⁴ *Demorsos sapit unques*, Persius, Satira 1, verš 106.

⁶⁵ Balbín v textu uvádí rok 1550. *Kronika Moskevská*, o které je řeč, vyšla roku 1590.

⁶⁶ Ivan IV. Hrozný (1530-1584).

Existuje také *Itinerarium sacrae scripturae*⁶⁷ česky vydané Veleslavínem podle německého spisu Henrika Bundtinga, kniha velmi dobře zpracovaná vyšla 1592 v Praze, ke kterémužto učenému a obdivuhodnému pojednání jako přídavek připojil *O mincích starých Židů*. Téhož roku vydal jinou knihu přeloženou z latiny, *De providentia Dei*⁶⁸. Mnoho se vypráví o Veleslavínovi ve třetí části *Eruditores Bohemiae*⁶⁹.

VÁCLAV HÁJEK

Naše mínění a kdo to byl

Václav Hájek z Libočan, probošt ve Staré Boleslavi, žil za vlády Ferdinanda I. Tak, jako nikdo jiný v tom století, hájil katolickou víru. Po mnoho let byl českým kazatelem u sv. Tomáše na Malé Straně v Praze⁷⁰. Do rodného čili českého jazyka přeložil roku 1543 *Zlatou Bibli* Antonia de Rampigolis⁷¹ a mnohé jiné knihy. Ale věčnou slávu získala tomuto muži *Kronika česká* napsaná s obrovským úsilím, o níž nyní (se svolením čtenářů) otevřeně přednesu, co si myslím. Až do doby před Hájkem neměla naše zem nikoho znalejšího historie. V dataci šlápl vedle, ale komu se to nestane? Jedna kniha zabývající se historií čerpá z druhých, jako se jedna vlna valí za druhou, a jestliže ony nás zmýlí, všichni se zmýlíme. Historici se mohou bránit tak, že uvedou autora. Pak je snadné informaci doložit. Ti, kteří Hájka obviňují, se od něj nejdříve naučili sto znamenitých věcí, o kterých předtím neslyšeli, a pak mu jednu vyčítají. Avšak při psaní tak velkého díla (jak zpívá Horatius⁷² o „podřimujícím“ Homérovi⁷³) je možné, že se vplíží spánek. Říkáš spánek a ne lež, neboť tomu muži, který před časem prohlásil, že si Hájek vymýšlel jakoby

⁶⁷ *Itinerarium sacrae scripturae* (Putování svatých na všecku sv. bibli obojího zákona).

⁶⁸ O řízení a opatrování božském.

⁶⁹ Je možné, že se jedná o název, který zamýšlel dát svému dílu. Povahou se titul podobá názvu *Bohemia Docta*. Podobný název spisu od Balbína či jiného autora jsem neobjevila.

⁷⁰ In minore Urbe Pragensi – dosl. na Menším Městě pražském, dřívější název Malé Strany.

⁷¹ Balbín uvádí, že se jedná o bibli Ant. Kampipolli, jde o zkomoleninu jména Ant. de Rampigolis či Rampegolis, který je autorem *Zlaté Bible*.

⁷² Quonunque bonus dormitat Homerus, Horatius, Ars poetica.

⁷³ Tj. že se vloudí chybička.

se snahou prospět staroboleslavskému kostelu, bych s klidem řekl, že Hájkovi způsobil do očí bijící bezpráví a nespravedlivě ho obvinil, jak se znamenitě ukáže v kapitole o staroboleslavské kapitule, což se sluší odvolat. O té události ale Kosmas, Pulkava ani nikdo jiný nic nepíše. Odpověď je snadná: Opírá se snad celá Hájkova kronika o svědectví tří či čtyř autorů? Ne, ale o více než třicet, které na začátku své kroniky pochválil, a které my dnes nemáme, neznáme, nečteme, proto i kdyby to uváděl jediný z nich, Hájek zvítězil. Mlčení dvou či tří a možná nedbalost ostatních přece nemůže předem rozhodnout o tom, co je platné a přesné. Zajisté, Kristián, syn Boleslava Ukrutného, výmluvně tvrdí, že za vlády svatého Václava bylo v Boleslavi kolegium kněží, kteří ve dne v noci sloužili bohoslužby. Když svatý Václav spěchal, aby se jich zúčastnil, byl bratrem zabit. Z toho důvodu Crugerius, muž tak znalý naší historie, obviňuje Kolegiátní kapitulou v Boleslavi. Naproti tomu Hájek se o něco více nechává ovlivnit svým citem. Kvůli tomu jednomu citu bys tedy tak znamenitého muže označil jako lháře? Kéž by chyběl nějaký záporný cit k staroboleslavskému kostelu! Neplatilo by v tomto případě to, co Platón řekl Diogenovi, který stál obutý na koberci: „Šlapeš na pýchu Platóna, avšak s větší pýchou.⁷⁴“? Napadl zaujetí Hájka k jinému kostelu s přílišným zaujetím. Zbývá dodat to, že tentýž Hájek, který spoléhal na oporu svých zdrojů, v latinské předmluvě Ferdinandu I. Habsburskému⁷⁵ napsal: „Snažil jsem se o všem pojednat spolehlivě, z horlivosti nic nepřidávat ani ze strachu zatajit. Nezbyvá než doložit příklady a jména autorů, kterých jsem se v této kronice držel jakožto pramenů. A přeci stále ještě očekávám soky a závistivé atd.“ Hájek byl sám sobě dobrým prorokem. Mistr Brikcí z Licka, velmi vzdělaný muž, opatřil předmluvu k Hájkovu dílu. K dílu téhož Hájka, který byl mužem velmi bezúhonným a dalece vzdáleným od lži a svévolného vymýšlení. Tytéž velmi spravedlivé chvály historika Hájka, od vynikajícího historika pořázené, přináší a přidává Veleslavín (Veleslavínova předmluva ke Kuthenově kronice, vyšlo 1585). Již po mnoho let svého žití vynikající muž (jehož jméno

⁷⁴ Diogenes: Calco Platonis fastum. Platon: Sed alio fastu calcas.

⁷⁵ V textu je Ferdinand I. Rakouský, ale dnes je zažitější označení Ferdinand I. Habsburský, proto ho v překladu uvádím takto.

neuvádí), usiluje vydat v nové edici, která se připravuje, Hájka. Cosi v něm bude opraveno, nemnoho přidáno. Toto dílo vyjde v dohledné době (napsal Veleslavín léta páně 1585). Avšak nevím o ničem, co by vyšlo později, jestliže je to někde skryto, nechť se vynoří z temnoty! Po chybách v dataci (které právem mohou být Hájkovi předhazovány) je mu také vytýkáno, že si ve svém vyprávění velice cení kacíře Vavřince z Březové (tak se jmenoval) a řídí se jím při zmiňování husitských válek, který (Vavřinec) kdykoli když může, omlouvá krutost svých lidí. Vnukl Hájkovi přesvědčení, že kacíři jsou takto mírní. Proto oklamáný zlomyslností téhož Vavřince vůči katolíkům, mnoho znamenitých mužů připravil o slávu mučedníků, o kterých kacíř Vavřinec lže, že chtěli podepsat pražské artikuly. Jak to, že byli zabiti od kacířů, jestliže připouštěli kacířství?

Mnohé si také Hájek vytrpěl od těch, kteří by nejméně člověka tak horlivého, který toho pro vlast a náboženství tolik udělal, měli co urážet. Od nepřejících mu bylo vytýkáno, že prý, co se týče ostatků svatých v Čechách, řekl, (jmenoval církev) (*rukopis Slavat.*), že jsou velmi málo uctívány, je o ně špatně pečováno a nebdale je s nimi zacházeno. Tento církevní muž a již probošt byl uvržen do Bílé věže. Když Ferdinand I. lépe poznal příčinu uvěznění, propustil ho. Jiný spor měl s Václavem Halašem, pražským tiskařem: ten dříve slíbil ve smlouvě uzavřené roku 1539, že uhradí náklady na 997 výtisků a vydá je tiskem, z prodaných knih že čeká odměnu. Když započal, nic nezaplátil. Pročež po dva roky vězela kniha v tiskárně s obrovskou ztrátou autora a ne bez nebezpečí, poněvadž totiž roku 1541 hořel Pražský hrad. Stěží mohly ony knihy být vyproštěny (z *tiskárny*), kdyby nebyly Hájkovi mnohé peníze poskytnuty kolemjdoucími. Tiskař přesto chtěl mzdu. Když byla věc předložena k soudu, poté co pronesl královský správce pan Wenczelik závěrečnou řeč ve prospěch Hájka a důkladně vychválil úsilí podstoupené pro vlast a pro dějiny, hlasy všech soudců byl spor rozsouzen ve prospěch Hájka. A když Halaš nemeškal a spor obnovil, veřejně a na návrh sněmu byl nazván darebákem (*Halaš*), a navždy mu bylo uloženo mlčení. Hájek potom, když umírá, za dědice všech svých věcí ustanovil klášter svaté Anny v Praze. Jeho epitaf je v kostele a jméno vyryté do kamene je i dnes vyhledáváno a čteno. Jan

starší z Hodějova, místosudí Českého království, který společně s Jindřichem Berkou, nejvyšším soudcem království, a s rytířem Petrem Bohdaneckým z Hodkova velmi přispěl k vydání díla a samotného autora utrápeného soupeři ochránil. Ve svých poznámkách k Hájkovi říká, že Václav Hájek zemřel 15. března roku 1553 a je pohřben u svaté Anny ve Starém Městě, kéž se nad jeho duší Bůh smiluje! Byl to muž neúnavné píle, vydal přemnoho knih, které napsal on i jiní. Ke konci se netěšil dobrému zdraví, dlouho byl upoután na lůžko. Předtím byl ovšem po mnoho let děkanem na Karlštejně, potom kazatelem u svatého Tomáše na Malé Straně, dále pak proboštem ve Staré Boleslavi. Nakonec řekl sbohem práci a hodnostem a počal klidný život u sv. Anny.

O BISKUPOVI JANU DUBRAVIOVI

ÚSUDEK O OLOMOUCKÉ HISTORII

Jan Dubravius ze Skály⁷⁶ (později byl povýšen do stavu rytířského s veškerým příbuzenstvem jakožto z Doubravky) pocházel z Plzně. Sluší se, aby byl pokládán za velkou ozdobu a skvost své země. Doubravova kronika zasluhuje málo chvály, o to více však učinil tím, že řídil a projednával nejdůležitější tajné záležitosti králů a císařů. Cestu ke dvorům panovníků Dubraviovi klestil vrozený důvtip, vytříbenost a jemnost slohu, pohotovost rad, bezúhonnost mravů, zručnost ve vyřizování věcí a neuvěřitelná obratnost. Nejednou dokázal tyto přednosti svým pánům při mnoha poselstvích, a byla to ta nejtěžší. Připomenu jedno jako příklad. Za vlády Ferdinanda I. roku 1546 vznikla velká rozepře mezi Čechy a obyvateli Slezska, jak vypravuje Henelius v knize *Silesiographia*. Kterému národu náleží správa Slezska? Češi uplatňovali právo krále Ladislava, Slezané jiné královské právo, a to o dvanáct let starší, než to české. Obě strany nechtěly ze svého práva ani o píď ustoupit a prohlašovaly, že spor skončí válkou. A bezpochyby již doutnal oheň občanské

⁷⁶ Někdy též Jan Skála z Doubravky, jméno Dubravius je polatinštěné, jak bylo u humanistů zvykem.

války. Tehdy se projevila⁷⁷ schopnost olomouckého biskupa Dubravia, a on našel takovou cestu ke smíru, že jedna i druhá strana byly spokojeny. Cituji Henelia: „Záležitost by směřovala k válce, kdyby Janem Dubraviem, královským vyslancem, velmi obratně nebyla urovnána. Mnohé další takové rady Dubraviovy by mohly být uvedeny. Dubravius zemřel 9. září roku 1553. Ale vraťme se k jím vydané *Historii Čech*. Nejprve ji vydal roku 1550 v Prostějově, přál si ji vydat tajně a výtisk dal jen přátelům. Avšak jakmile zemřel, tu se teprve objevily všechny exempláře, a natolik byla všemi chválena, že nic jiného tehdy vzdělaní ani nečetli. Proto po krátké době, zřejmě roku 1575, dva lékaři - Jordán⁷⁸ z Moravy a lékař císaře Maxmiliána Crato⁷⁹, přichystali v Basileji jiné opravené vydání, k němuž přidali poznámky. Třetí, a to nejdokonalejší, vydal na počátku tohoto století Marquardus Freherus* v Hanau, a jestliže se nemýlím, také v Mohuči. Styl má Dubravius nadčasový, jemný a čistý, ale bez jakéhokoli bližšího určení času. Z toho je zřejmé, že nevěnoval při vyprávění žádnou pozornost tomu, co se stalo dříve a co později, měl ve zvyku poplést časy a mít vše zmatené. Můj názor je tento: Je velmi vhodné, aby ti, kteří se dosud nezajímali o českou historii, jako první četli Dubravia. Teprve poté přistoupili k ostatním, kteří své dějiny uspořádali časově a sledovali také detaily. Neboť to by se u Dubravia, který naplnil své dějiny pouze nejdůležitějšími věcmi a událostmi, marně hledalo. Velkou zásluhu má Dubravius, jak zde dodávám, že na Moravě podnítl stavbu rybníků⁸⁰. Jednak v knize o nich vydané, posléze také názorně na svých panstvích učil, proč je zakládat. Začali s tím Tovačovští a jako o závod začali moravští šlechtici kopat v zemi. Odborníci ho znali, protože přinesl našemu hospodářství mnoho užitku a výtěžku. Napsal mnoho jiných věcí. Skvělé dílo od téhož autora je *Comentarius in Psalmum V. Davidis*⁸¹, *Epistola de oeconomia Ecclesiae*⁸²,

⁷⁷ V Balbínově textu: experrectus & exporrectus, což by se doslova dalo přeložit jako probudila (či vzbudila) a vynořila (či nabídla, rozprostřela). Pro potřeby překladu jsem zvolila možnost nahradit tyto dva výrazy jedním, a to slovesem projevila.

⁷⁸ Tomáš Jordán z Kluže (1539 – 1586)

⁷⁹ Jan Crato z Craffttheimu (1519 – 1585)

⁸⁰ Libellus de piscinis et piscium, qui in eis aluntur natura.

⁸¹ Výklad pátého Davidova žalmu.

⁸² Dopis o šetrnosti církve

rovněž *Pohřební řeč na pohřbu polského krále Zikmunda*. Všechna tato díla byla vydána v Prostějově na Moravě roku 1549

** Roku 1602 samostatně a ve Frankfurtu roku 1687 společně se Sylviovou Historií.*

MARTIN BOREK

Martin Borek Vratislavský německy napsal či snad opsal dějiny Čech. Jeho historie není nic jiného než zjednodušený⁸³ Dubravius, kterého přeložil z latiny.

BOHUSLAV BÍLEJOVSKÝ

Bohuslav Bílejovský byl husitský kněz. Mezi českými dějepisci ale nemá místo, jak samotným námětem, tak povahou díla. I když ho Stránský v 6. kapitole knihy *O státě českém* počítá mezi historiky, tím že *Kroniku Čech* kněze Bohuslava dosti často cituje. Napsal tři knihy o proměně náboženství v Čechách, o nichž jsme již mluvili jinde. V českých knihovnách se často nachází kopie jeho knihy, jako například v knihovně profesního domu *Tovaryšstva Ježíšova* v Praze, posléze vyšla také roku 1536 v Norimberku. Bílejovský zemřel v Praze 8. dubna roku 1555, sešlý věkem. Což dosvědčuje to, že osobně dobře znal biskupa Augustina, který zemřel 1. března roku 1473.

⁸³ V Balbínově textu: *purus putus*, téměř synonymní výrazy – čistý, prostý, překládám jedním výrazem zjednodušený.

O KRONICE PŘIBÍKA PULKAVY

Přibík Pulkava byl správcem farní školy při sv. Jiljí v Praze. Sepsal česky historii Čech, kterou s velkou pečlivostí a věrohodností dovedl od příchodu Čecha do Čech až ke Karlu IV. Velmi bych si přál, aby ho nějaký Čech, který dobře umí latinsky, vydal*. Jeho kronika by si jistě získala přízeň mezi znalci, jednak proto, že je velmi stručná a rozdělená do krátkých kapitol, a jednak že neopomíjí nic důležitého. Jeho pečlivost vyzdvihuje i Karel, syn vladaře Jana, který byl pozdvižen k vládě nad světem. Plným právem se Pulkava chlubí, že jakési staré knihy, jmenovitě historii braniborskou, převyšil. Jeho kronika v rukopise se nachází v kutnohorské knihovně Tovaryšstva Ježíšova.

** Balbínovým přáním učinil zadost proslulý Gelasius Dobner. Ten poté, co mezi sebou porovnal šest exemplářů rukopisů Pulkavy, přeložil ho do latiny a roku 1774 v Praze vydal. Zmíněné vydání jeho kroniky začíná brzo, od počátku lidstva, a končí r. 1330. Rukopis Pulkavy v knihovně sv. Václava, zcela bez poznámek nebo nepravidelně připojenými poznámkami, pokračuje ve svém vyprávění až do r. 1470, v němž končí. A tak končí Kronika Pulkavy. Já, jakožto nováček v dějepisectví naší země, bych nechtěl vyvolat spor se dřívějšími dějepisci ani současnými spisovateli dějin naší země tím, že se budu stavět proti hlavnímu rukopisu naší knihovny, ale je postačující jen ho zmínit. Vzdělanci by si přece přáli, aby Pulkava i s jeho pokračovatelem, ať už to byl kdokoli, byl uveřejněn.*

PAVEL ŽÍDEK

Pavel Žídek byl papežem ustanoven za biskupa v Olomouci. V rukopise Život Karla IV. slíbil, že sepíše dějiny Čech. Nevím, zda to splnil, nikdy jsem je neviděl, ani jsem nenašel, že by ho nějaký autor někdy uváděl. O Žídkovi více níže.

* *Mnohé o něm a jeho historii Karla IV. uvádí Balbín v Miscellanea historica v I. dekádě v 7. knize, kde se mimo jiné hněvá, že rukopis Pavla z jindřichohradecké knihovny byl zapůjčen prelátovi známého jména (domnívám se, že jím byl Pešina) a nebyl vrácen zpět. Ten rukopis je ve skutečnosti ukryt před všemi vzdělanci.*

PROKOP LUPÁČ Z HLAVÁČOVA

Prokop Lupáč, jehož hrobka je k vidění v Domažlicích blízko velkého oltáře farního kostela na straně evangelia, vydal latinsky *Calendarium historicum rerum ad Bohemiae historiam spectantium*⁸⁴. Byl to muž velmi vzdělaný v řeckém a latinském jazyce, původem z Prahy. 1. října 1560 se stal magistrem filosofie. Roku 1566 a následujícího roku byl děkanem filosofické školy (viz zápisy Karlovy univerzity). V Domažlicích 7. dubna 1587 (viz rukopis pražský) získal hodnost konšela. Jeho kniha je ovšem velmi slavná a stojí za přečtení. Je napsaná s velkým úsilím a je pro čtenáře doslova lahůdkou. Říká se také, že napsal životopis Karla IV., který jsem však neviděl.* Později po Veleslavínově *Kalendáři*, který se stejným názvem, ale rodnou řečí, napsal (*Veleslavín*) před koncem minulého století, vytvořil svůj⁸⁵. Množstvím věcí, pestrostí, pečlivostí a větší oporou o prameny soupeří s Veleslavínovým kalendářem. Lupacius je překonán a jaksi zabit ve svém táboře, takže kdo má Veleslavína, nemusí více postrádat Lupacia. Ale abych přiznal pravdu, celý ten *Kalendář* a ona pohnutka k napsání dějin mi ovšem nedostačuje, ačkoli vím, že také němečtí spisovatelé jako Paulus a Ederus vytvořili *Kalendář*. Uspořádání časů je duší dějin, kým je však zachováván řád, když v jeden den jsou shromážděny ty věci, které jsou vzdáleny staletí? Když se vypráví nejdříve o pohřbech králů, hned o bitvách a pak o kolébce, a jednou je popisován vnuk, o

⁸⁴ Deník českých událostí aneb Historický kalendář.

⁸⁵ Veleslavínův *Historický kalendář* vyšel roku 1578, nově pak 1590. Lupáčův *Deník českých událostí aneb Historický kalendář* vyšel roku 1584.

něco později předeek. Jistě tento zmatek událostí tak odlišných nezajistí zapamatování, ale zmate, a čtenáři, kteří chtějí od základů znát historii nějakého uceleného jednání a o tu jedinou věc usilují, nikdy se dosti nevzdělají. Jeden den totiž špatně spojuje věci a události, které roztříštila staletí. Jinak by to vypadalo, kdyby historie byla rozdělena podle obsahu do nadpisů. Podle nadpisů totiž mohou být sloučeni například králové, učenci, války a vítězství, které se liší v čase, jak se o to my pokoušíme v dokončené práci *Miscellanea*. Slovem, nejlépe historickým, jak byly provedeny činy v časovém sledu, a jak to všichni autoři vnímali a příklady všech věků nám to dokazují. Ale o těch dosti. Ať se horliví čtenáři našich dějin dále vzdělávají, a především tyto knihy kdyby měli, ať se s nimi radí, jestliže chybí, ať je hledají. Připojuji jména rukopisných děl, kterými podložil Prokop Lupáč svůj kalendář, a která jsou u něho citována.

Pražský děkan Kosmas, rukopis vydaný latinsky za časů Vladislava, XXIV. českého knížete, a pražského biskupa Heřmana. Poznámka: já jsem nikdy tak starý rukopis Kosmy neviděl, mimo ten, který se nachází mezi knihami metropolitního kostela, domnívám se, že byl napsaný za krále Václava II., syna Otakarova.

Latinský rukopis Přibíka Pulkavy (latinského Pulkavu jsem ovšem nikdy neviděl), téhož Pulkavy, jehož český rukopis mám. **

Latinský rukopis florentského biskupa Jana Marignoly, který žil za vlády Karla IV. Ten jsem také bohužel neviděl. Hájek v předmluvě říká, že Marignola z rozkazu Karla IV. bádá v českých dějinách, proč se náš národ nazývá český. Chtěl to rozluštit, ale podivným způsobem tuto otázku shodil ze stolu, jak by někdo řekl. Bez pochyby dobrý Marignola neznal staré Bóje či Čechy, nebo Čechy zařadil k národu Slovanů, což ho bezpochyby nešťastně napadlo, neboť zemi a název máme od Bójů, původ a jazyk pochází od Slovanů.

Rukopis pražského kanovníka Františka, který žil za vlády Karla IV. Poznámka: tato historie byla objevena mezi rukopisnými svazky pražské katedrály. Vypsal jsem z něj vše, co za to stálo.

Latinský spis Zbraslavské kroniky, tento rukopis tiskem rozšířil Freherus.

Latinský rukopis opatovický, jehož autor žil v Čechách za krále Jana a za Karla IV., ani tohoto spisovatele jsem nikdy neviděl.***

Česky psaný rukopis boleslavský, z kterého jsme několikrát četli, má některé věci lépe zpracované než jiné.

Životopis Karla IV. sepsaný samotným císařem latinsky a česky je k dispozici všude, také ho vydal Freherus.

Dopisy téhož Karla, a dekrety, žádnou latinskou rukopisnou knihu s tímto titulem jsem nikdy neviděl.

Latinský rukopis Jana Porty o korunovaci Karla IV., ten jsem nikdy neměl možnost vidět.

Dopisy psané jménem Václava, syna Karla IV., českého krále. Latinský rukopis jsem neviděl.

Latinský a český rukopis kroniky Martiniani má některé věci zpracované podrobněji než jiné. Nikdy jsem ji neviděl.

Rukopis kroniky Šimona Slánského nebo ze Slaného s latinskými poznámkami jsem neviděl.

Rukopis slavnostní řeči téhož autora věnovaný králi Jiřímu, za jehož a Ladislavovy vlády žil, jsem neviděl.

Rukopis Tomášova Kodexu neboli krátké poznámky o smrti vznešených mužů atd. z kláštera pana Tomáše, jsem neviděl. Ty jsou citovány u Lupáče, muže velmi učeného v obou jazycích a velmi znalého celé historie.

Uvedeme také spisovatele, které Hájek na začátku své kroniky přiznává, že použil. První ze slovanských spisovatelů je polský Miechovius. Tento autor je velmi důvěryhodný. Žil kolem roku 1506, byl to lékař a zároveň krakovský kanovník. Co z něho je hodné paměti, jsme přinesli dříve v dějinách.

Poustevník Jakub Filip, o kterém Hájek mluvil, nevím, zda je pravděpodobné se domnívat, že jde o Bergometa. Shledal jsem, že jinak je uváděný málokým, což může být důkazem, že se naší historií zabýval příležitostně.

Pražský děkan Kosmas, mluvili jsme o něm před chvílí.

Privilegia pražské katedrály. Považuji tě za šťastného, Hájku, jestliže jsi je viděl! My jsme takové štěstí neměli. Na což si také Crugerius často stěžuje, že mu to bylo odepřeno.

Dalimil Meziříčský, kanovník boleslavské kostela, ani jeho dílo se mi nepoštěstilo vidět, ačkoli vím, že ho přítel měl v rukou.

Jaroslav Strahovský, toho jsem četl, a co si o něm myslím, jsem řekl.

Petr a Konrád, opati Zbraslavského kláštera, viz informace, které jsem dříve uvedl o Zbraslavské kronice.

Vavřinec z Březové, kterého Hájek mimořádně chválí, protože nejlépe rozluštil onu otázku, již stanovil Karel IV. Marignolovi o pojmenování Čechů, a v níž Marignola neuspěl.

Mistr Vavřinec z Nymburka, o němž nemám, co bych řekl.

Přibík Pulkava, správce školy při svatém Jiljí, o němž jsme speciálně dříve pojednali.

Bohobojuš, syn Dluhovogia z Dobré hory. Knihu jsem neviděl, jeví se jako jeden z dávných spisovatelů českých.

Mikuláš Konáč z Hodiškova, muž učený a urozený. Jan starší z Hodiškova poznamenává, že tento Mikuláš zemřel 3. dubna 1546, o něm vyložíme něco v soupisu učených mužů našeho národa.

V předmluvě práce dříve Hájek doporučil Sylvia. Hájek tedy tvrdí, že se opírá o tyto autory. Přesto v tomto soupise některé nezmiňuje, neboť Jana Kliptu uvádí na straně 174 a Raczkona Dobrovského chválí ve své kronice na straně 72 a 75, a Jindřicha Duchczovského, jehož kroniku cituje v roce 938 po Kristu. Z toho lze usuzovat, což často připomínáme, že historii Čech zpracovali mnozí. Nespravedlivá je stížnost těch, kteří si stěžují na naše předky. Kéž naše časy se těm předešlým co do psaní chtějí vyrovnat, kéž jsou toho schopny a kéž se odváží! Co když já se teď pokusím pojednat o spisovatelích rukopisných či vtištěných knih, jejichž historií jsem se počal zabývat? Zajisté by mi nestačily dny a kvůli velkému množství bych mnohé musel opominout. Význačné z nich, za což mi oslavování nemůže být upřeno, jsem sdělil přátelům, těm, kteří z lásky k vlasti v historii něčeho mohli a chtěli dosáhnout. Poskytl jsem

jim rukopisy, ale také mnohé velmi vzácné knihy jsem při příchodu štědře daroval se svolením představených, když naopak vyjma zřizovacích knih, které mnohým obvykle bývají dány k nahlédnutí a rukopisu kroniky Beneše a kroniky české (o čemž jsem se zmínil, když jsem pojednával o premonstrátu Jaroslavovi) nic z cizí ruky jsem předtím nepřijal. Je hřích sloužit nevyřčenému, praví onen, a nedojít nikdy štěstí, a má bystrost mi při hledání mnohé věci odkryla.

** Jeho Dějiny Karla IV. byly vydány v Praze r. 1584 typem písma Nigrinianis.*

*** Jakýsi polovzdělanec toto místo takto porušil: Měl jsem latinský rukopis Přibíka Pulkavy, téhož Pulkavy český rukopis jsem nikdy neviděl; naprosto si Balbín protiřečí.*

**** O opatovickém Neplachovi, autorovi kroniky bylo pojednáno na straně 4. Ale když se ke mně později dostal zlomek jeho kroniky, krátce ho náležitými slovy nastíním, kdo to byl a do jaké doby psal (své dílo dovedl). Tak totiž sám o sobě píše: „Roku 1320 jsem se já, z božího milosrdenství opat královského kláštera v Opatovicích, který o těchto věcech prostě pojednávám, při masopustu na dvoře v Hořiněvsi v domě velice prostém narodil. Roku 1322 na konci měsíce března jsem byl přijat do našeho řádu prostřednictvím blahoslaveného otce pana Hroznaty, mého předchůdce v opatovickém klášteře, a to prostřednictvím přání rodičů. Roku 1334, v den zasvěcení opatovického kostela, jsem složil řeholní slib do rukou blahoslaveného otce Hroznaty, mého předchůdce. Roku 1340 jsem byl poslán na studia do Boloně. Roku 1347 nejjasnější princ Karel byl korunován králem Čech od biskupa Arnošta, čemuž jsme mezi jinými opaty byli přítomni. A tyto události napsané krátce a jednoduše na naléhání nejjasnějšího krále Karla podávám. Ostatní, co je napsáno, bude o činech téhož nejjasnějšího prince a Karla.“ Z čehož je jisté, že Neplach žil za vlády králů Jana a Karla. A tak to, co se říká o pokladu kláštera, který Neplach ukázal Karlovi, jak se v jeho kronice vyvrací, odporuje chronologii. Ostatně jeho kronika je tak zkrácená a informace nahuštěné, že by nemohla sloužit než jako chronologická indicie.*

JERONÝM BALBUS

Ital Jeroným Balbus, právník, vydal za časů krále Vladislava⁸⁶, toho jména posledního, svou báseň *Elegia hodoeporicon*⁸⁷, čímž učinil Čechy převelice oblíbenými. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v jakémsi dopise píše, že tu báseň je třeba pochválit a že se autor chtěl zalíbit. Mezi díly Lobkovic se nachází tato *Elegia*, kterou tam vložil Tomáš Mitis⁸⁸. Balbus měl skutečně vynikající politické vzdělání. Roku 1515 ho spolu s velmi urozenými muži poslal český král Vladislav k císaři Maxmiliánovi. (Decis L. 2. vetust. Pol.). Více o něm v oddíle VIII.

THEOBALDUS STARŠÍ A MLADŠÍ

Když Zachariáš Theobaldus líčil dějiny husitských válek, shrnul téměř celé dějiny Čech od r. 1400 až do r. 1515. Napsal prý také o mučednické smrti Husa, tak se jmenuje jeden kacír, ale toto pojednání jsem neviděl. Co se dějin týče, raději bych chtěl, aby přistoupil k psaní v pravdě a víře, a nenechal se unášet přívalem citů. Neboť jak zbytečné jsou odbočky, a hořké slovní výpady na Tovaryšstvo Ježíšovo, v dějinách, které o více než sto let předešly vznik Tovaryšstva? Theobaldus mladší přeložil dějiny otce napsané německy do latiny, ale velmi neobvyklým způsobem psaní. Zatímco hledal slávu v neobvyklosti, opomněl ten nešťastník chválu starých dějin, proslulost a ostatní přednosti. Dějiny Zachariáše Theobalda vyšly v Norimberku roku 1621. Tentýž autor vydal vynikající knihu *Arcana naturae*, v níž důkladně vysvětlil těžbu a pojednal o dolech, které předtím viděl v Jáchymově a blízko Horního Slavkova⁸⁹, odtud totiž pocházel. Po roce 1624 když byli luteránští tlučhubové císařem vyhnáni z Čech, sám také vyhnáný se odebral do Norimberku, kde dosáhl církevních poct, v luteránském městě totiž ten luterán strávil zbytek

⁸⁶ Vladislav Jagelonský.

⁸⁷ Hodoeporicon = popis cesty

⁸⁸ Tomáš Mitis z Limuz vydával díla Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic.

⁸⁹ V textu Schlaccowald – zřejmě zkomolenina Schlaggenwald – pův. název Horního Slavkova

životu. Jeho dílo mi na žádost poskytl Achatius Hillius, kromě náboženského vyznání muž znamenitý, vždy dříve mi nakloněný, kterého v mnohých jiných poznámkách dost uváděl⁹⁰. Sám se narodil v Čechách, pak se však stal měšťanem a obchodníkem v Norimberku. On říkal, že Zachariáš Theobaldus zanechal mnohá díla v rukopise, která nebyla nikdy vydána). Achatius se mě snažil zasvětit do těch děl, ale když dědicové slyšeli, že toto je žádáno pro jezuity, nikdy žádnou prosbou a za žádnou cenu se nenechali pohnout, aby byť i Achatiem byly uveřejněny.

LETOPISY KARLOVY UNIVERZITY

V rukopisných knihách Karlovy univerzity do roku 1546 jsou uvedeny letopisy univerzity a záznamy koleje Karla IV. V nich je vše zaznamenané a rozdělené pečlivě dle jednotlivých období a pojednává se o všem, co je možné o univerzitě říci. Tuto práci tří pokolení jsem neviděl. Kéž bych měl to štěstí se k nim dostat!

MATĚJ LOUDA Z CHLUMČAN

Matěj Louda z Chlumčan byl velmi vzdělaný muž, ale jak je zřejmé, byl zkažen kacírstvím. Sepsal dějiny své doby, které mám. Dobrý úmysl spisovatele je z nich zjevný, protože odsuzuje a opovrhne krutosti táboritů a lidí jim podobných⁹¹ vůči domácímu obyvatelstvu. Píše česky a jednoduše. Otevřeně také odhaluje chyby svých lidí a vytýká jim je. Říká, že byl v Praze, když byl Žižkovi vytahován z oka šíp vystřelený rytířem Kocovským, kteréžto zranění utržil u hradu Rabí. A tak zhasly obě oči onomu Kykloповi.

⁹⁰ Z textu není příliš jasné, kdo koho uváděl v poznámkách, zda Zachariáš Achatia či naopak.

⁹¹ ejusdem farinae – doslova: „z téže mouky“

BARTOŠEK Z DRAHONIC⁹²

Proti kacířskému spisovateli kladu katolíka Bartoška z Drahonice z rodu Šiců, který popsal války své doby od smrti krále Václava až do roku 1435 s velkou věrohodností a pečlivostí, zejména ono paměťhodné obléhání hradu Karlštejna. Taktéž tehdy rozhodující bitvu, která byla svedena u Brodu⁹³. Byli v ní zabiti dva Prokopové⁹⁴ a vyhlazeni táborité a další následovníci kacířů. Z tohoto spisovatele jsem mnohé věci, které jsou později jiným spisovatelům neznámé, zahrnul do *Epitome*.

ONDŘEJ Z DUBÉ

Rukopisné Dějiny⁹⁵ Ondřeje, pána z Dubé, cituje někdy ve své knize O státě českém Pavel Stránský kap. 9 § 7. Zdá se, že to byla slabá práce, když jsem nečetl od nikoho žádnou chválu. Jinak měl pán Ondřej za manželku sestru Žižky, jak jsem se dočetl u mnohých spisovatelů, a snad to byl tento Ondřej z Dubé? Kdybych knihu dostal do svých rukou, snáze bych si udělal názor.

BENEŠ Z HOŘOVIC

Beneš z Hořovic se narodil v rytířské rodině, která měla ve štítě havrana držícího v ústech zlatý prsten. Mnozí spisovatelé ho doporučují kvůli důvěryhodnosti a svědomitosti. Jeho *Dějiny* pojednávají o našich kráľích Karlu IV. a Václavovi. Proto se domnívám, že jeho pokračovatel, jehož jméno neznáme (kterýžto rukopis mám), pokračoval Žižkovou dobou a válkami. Kniha je napsána českým jazykem s takovou nestranností, že z *Dějin* nelze poznat, zda byl katolík či kacíř.

⁹² Někdy uváděn jako z Drahenic či z Drahonic

⁹³ Jedná se o bitvu u Lipan.

⁹⁴ Prokop Holý a Prokůpek.

⁹⁵ Výklad na právo zemské české, nejedná se o dějiny, ale o výklad starého českého práva.

MATTHAEUS AUROGALLUS⁹⁶

Matthaeus Aurogallus Chomutovský napsal dějiny Čech, jak dosvědčuje Cillinus⁹⁷, ale při pátrání jsem neobjevil nikoho, kdo by řekl, že spis viděl. Aurogallus zemřel r. 1543.

GEORGIUS BEATUS

Georgius Beatus, frankfurtský měšťan, vydal roku 1604 dějiny Čech sepsané německým jazykem. Tyto dějiny neobsahují téměř nic jiného, než něco málo z těch věcí, které přinesli Hájek a Sylvius. Tomuto vzdělanému a svědomitému muži přece je třeba poděkovat, že chtěl uvést ve známost dějiny cizího národa. Na některých místech připojil poznámky o králích a císařích, což oni dva, z nichž ostatní opsal, neučinili. Jestliže měl Beatus něco pamětihodného a jinými zmiňovaného, to jsem již dříve přenesl do svého díla *Epitome*.

JULIUS SOLIMANUS

Jezuita Julius Solimanus byl poslán svými předky do Prahy ze své vlasti v Itálii. Když přednášel na naší univerzitě rétoriku a pak filozofii, zcela se zasvětil a věnoval poznávání českých dějin, kteroužto horlivostí byl tak velice užitečný, že se mu žádný z Čechů ve znalosti našich záležitostí nevyrovnal. Napsal mnohé věci, které v knize o spisovatelích⁹⁸ uvádí páter Nathaniel Sotvell z Tovaryšstva Ježíšova. To jediné dílo, kterým si zasluhuje být počítán mezi spisovatele českých dějin, jest *Knížata a králové čeští*. Tuto knihu vyzdobenou obrázky knížat a králů dedikoval Ferdinandovi III., když byl

⁹⁶ Polatinštěné jméno Matouše Golthana. Goldhahn německy stejně jako Aurogallus latinsky znamená zlatý kohout.

⁹⁷ Zřejmě Matouš Collina z Chotětěřiny.

⁹⁸ Zřejmě se jedná o dílo *Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu* (Řím, 1676)

v Praze korunován českým králem. I při stručnosti Solimanus nic neopomněl, co se dějin českých králů a knížat týče. Toliko o minulých letech, o nichž prý ve své knize obšírně pojednal, kdežto většina našich historiků se v různých názorech rozchází, především v čase Čechova příchodu a neshodují se i co se jiných knížat v řadě jdoucích po sobě až k Bořivojovi, prvnímu knížeti křesťanské říše. Ale tuto nedbalost let dostatečně vyvažuje autor velmi uvážlivým způsobem psaní, uhlazeností a jak bych tak řekl ozdobným stylem. Také je na něm velmi chvályhodné množství velmi znamenitých myšlenek, které stručně celou záležitost vysvětlují. Rady, které králové přijali, jsou buď se zaslouženou chválou následovány nebo je právem s mírností zavrhnou, u kteréžto věci jsem jeho obratnosti ducha velmi dobře využil. Samotný běh historie je třeba čerpat z jiných spisovatelů.

ZÁVĚR

Předmětem této práce bylo pořídit překlad vybraných hesel ze spisu *Bohemia Docta* jezuitského kněze, historika a spisovatele Bohuslava Balbína. Spis vznikl koncem 17. století, tedy v době, kdy latinský jazyk začíná ustupovat jazykům národním⁹⁹.

Na začátku jsem usilovala o překlad co nejvěrnější. Balbínova dlouhá souvětí a vložené vedlejší věty však bylo obtížné srozumitelně přeložit, proto jsem používala věty kratší a některé pasáže překládala volněji. Přesto jsem se snažila nevzdálit se přílišnými stylistickými úpravami od latinské předlohy, proto může překlad místy působit neuměle. Pokud se překlad lišil od originálu více, upozornila jsem na to formou poznámky pod čarou. Poznámkový aparát jsem využívala také tehdy, když jsem usoudila, že by čtenáři nějaká překážka mohla bránit v porozumění.

Dále jsem se musela potýkat s problémem nedostatečné znalosti konkrétních dějinných událostí, situací, osobností a děl, což mi mnohdy činilo problémy při interpretaci a znesnadňovalo překlad. Nepodařilo se mi například dostatečně vyložit pasáž u hesla František Pražský, kde Balbín píše, že „v téže knihovně pražské kapituly je nalezen František 3. března roku 1362“, jak jsem o tom již pojednala v kapitole *Problematika a rozbor překladu*. V této kapitole jsem se zabývala i zevrubnou analýzou specifik textu.

Zamyslím-li se nad obsahem jednotlivých hesel, liší se od dnešních slovníků především tím, že se v nich více projevuje osobnost autora, jeho názory a v neposlední řadě náboženské přesvědčení. Svě oblíbené spisovatele (Hájka a Sylvia) nekriticky vynáší a omlouvá jejich literární i jiné poklesky. Oproti tomu kacířské spisovatele prezentuje mnohdy až urážlivým způsobem. Balbínův názor je tedy dosti poplatný jeho náboženskému smýšlení. Abychom si však udělali lepší obrázek a mohli činit taková prohlášení, bylo by nutné

⁹⁹ Hejnic, J. *Antika a latinská humanistická literatura v Čechách od konce doby husitské do 18. století* in: *Antika a česká kultura*. Praha: Academia, 1978, str. 232.

přečíst spis celý. Například ke Komenskému, který nebyl předmětem tohoto překladu, totiž projevuje sympatie, ač to byl protestant¹⁰⁰.

Spis *Bohemia Docta* by si jistě zasloužil být přeložen do češtiny celý. Nemůže nám sice poskytnout příliš mnoho nových poznatků o jednotlivých osobnostech, o nichž pojednává, podává nám však obraz velmi vzdělaného muže zformovaného dobou, v níž žil, a výchovou, které se mu dostalo. Tedy další střípek k jeho lepšímu poznání.

¹⁰⁰ *Lexikon české literatury* (1985), str.121.

LITERATURA

- Antika a česká kultura*. Praha: Academia, 1978.
- Archeologické rozhledy 51*, 1999.
- Badurová, A. *Bibliografie spisů B. Balbína vytištěných do r. 1800, I – II*. Praha: ČSAV, 1989.
- Balbín, B. *Bohemia docta*. Praha: K. R. Ungar, 1777.
- Balbín, B. *Rozprava krátká, ale pravdivá*. Brno: Blok, 1997.
- Balbín, B. *Versimilia humaniorum disciplinarum*. Praha: Universita Karlova v Praze, 1969.
- Balbínovská miscellanea*. Klatovy: Městská knihovna Klatovy, 2002.
- Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách*. Praha: Památník národního písemnictví, 1992.
- Dolenský, A. *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře*. Královské Vinohrady: Přemysl Plaček, 1910.
- Hrabák, J. *Starší česká literatura*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.
- kolektiv autorů *Lexikon české literatury 1 (A-G)*, Praha: Academia, 1985.
- kolektiv autorů *Lexikon české literatury 2/I (H-J), 2/II (K-L)*, Praha: Academia 2000.
- kolektiv autorů *Lexikon české literatury 3/I (M-O), 3/II (P-Ř)*, Praha: Academia, 2000.
- kolektiv autorů *Lexikon české literatury 4/I (S-T), 4/II (U-Ž)*, Praha: Academia, 2008.
- Komárek, S. *Jezovitova jiná tvář. Bohuslav Balbín jako biolog*. *ĎaS* 2009, č. 12, s.20-23.
- Kučera J., Rak, J. *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*. Praha: Vyšehrad, 1983.
- Latinsko/ český slovník*. Praha: Leda, 2000.

Lehár, J. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

Pražák, J. M., Novotný, F., Sedláček, J. *Latinsko- český slovník A-K, L-Z*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

Richterová, A. *Soupis autografů Bohuslava Balbína z fondů státní knihovny ČSR*. Praha: SNTL, 1988.

Slovník českých spisovatelů. Praha: Libri, 2000.

Slovník latinských spisovatelů. Praha: Odeon, 1984.

Staročeská kronika tak řečeného Dalimila, Praha: Academia, 1988.

Svozil, B. *Slovník českých spisovatelů*, Praha: Libri, 2000.

Tatíček, V. *Dříve Dalimil*. Praha: Antropos, 2002.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://libri.cz/databaze/kdo18/>

<http://www.archive.org/stream/bohuslaibalbini00balbgoog>

<http://www.latin-dictionary.net/>

PŘÍLOHY

Text překládané části *Bohemia Docta*.

BOHVSLAI BALBINI

RERVM BOHEMICARVM SCRIPTORIS

INCLYTI

BOHEMIA

DOCTA,

SEV

VIRORVM OMNIGENA ERVDITIONE

ET DOCTRINA CLARORVM

BOHEMIÆ, MORAVIÆ, ET SILESIÆ,

NOMINA

ELOGIA, ET LITTERARIA MONVMENTA

OPVS POSTHVIVM

PRO HISTORIA LITTERARIA BOHEMA

RITE INTELLIGENDA

SYSTEMATICVM,

QVOD

**NOTIS ET ANIMADVERSIONIBVS CRITICIS
AC PRÆVIA DISSERTATIONE DE FATIS, CENSVRIS AC
RECENSIONE OPERVM BALBINI ILLVSTRATVM**

EDIDIT

P. CANDIDVS A S. THERESIA

BOHEMVS HENRICO - HRADECENSIS

EREMITA AVGVSTINIANVS DISCALCEATVS CONVENTVI

S. WENCESLAI EIVSDEM ORDINIS PRAGÆ NOVÆ

A BIBLIOTHECA.

TRACTATVS I^{mus}

Cum Approbatione Casareo - Regiæ Censuræ.

PRAGÆ VETERIS

CHARACTERE JOANNIS CAROLI HRABA, INCLYTI

REGNI BOHEMIÆ DD. STATVVM TYPOGRAHI, 1777.

BOHVSLAI BALBINI
BOHEMIA DOCTA,

SEV

VIRORVM PATRIORVM PROMISCVA ERVDI-
TIONE CLARORVM VITAE, ET EORVNDEM
LITERARIA MONVMENTA.

SECTIO I.

*Scriptores rerum Bobemicarum enumerantur; ac
de singulis iudicium fertur, ex sensu meo
privato.*

CHRISTANNVS MONACHVS,
BOLESLAI I. DVCIS BOHEMIAE FILIVS.

Christannus, primus, quod sciamus,
& cujus ad nos monumentum ali-
quod pervenerit, in Bohemia
Scriptor, *Boleslai Sævi*, Bohe-
miæ Ducis filius fuit; suspicio mea est, quam
etiam probavit, cum id ei apperuissem, *Geor-
gius Crugerius*, Vir in historia Patriæ versatis-
si-

A

si-

simus, *Christannum* hunc fuisse *Strachikvassum*, in cujus lustrico convivio cæsus est S. S. *Princeps Wenceslaus*, quem scilicet pœnitens Pater, *Canobio S. Emerami Ratisbonæ* inclusit, Deoque donavit; fabulosum enim esse puto, quod de eo quasi a dæmone strangulato, historiæ nostræ commemorant; tacent enim in tanta re omnes eorum temporum Scriptores; neque Sacrilegium illud & simoniaca labes *Sanctissimo Antistiti Wiguligo*, qui eum, ut fingunt isti, conservabat *Moguntia*, potuit adhærere, qua de re plura in historia dicta sunt a nobis. Scripsit *Christannus* seu *Strachikwas* vitam patris sui *S. Wenceslai*, & abavia *S. Ludmillæ*, Martyris, magna verborum simplicitate, majori etiam studio veritatis, qua tractatione Bohemorum ad Christi Religionem accessum, & causas & adjuncta memoravit; eam tractationem primi vulgavimus, & commentariis in loco nuper illustravimus.* *In Epit. Hist.*

COSMAS PRAGENSIS DECANVS.

Cosmas Pragensis Decanus, Vir certe fuit, ut illa ferebant sæcula, omni ex parte doctissimus, ut ejus historias legentibus patet. *Leodii*

* R. P. *Athanasius a S. Josepho*, Ordinis Discal. S. Augustini, edidit genuinam & correctissimam editionem vitæ *S. Wenceslai*, & *S. Ludmillæ*, annumque eternalem *divi Wenceslai* secundum regulas sanæ criseos determinavit, collatis M. M. S. S. *Metropolitano*, *Clementino*, & *Trebonensi*, quod ultimum quoad Chronologiam & alia præcipue secutus est. Adjunxit insuper doctissimam *Dissertationem* de eodem *Christiano* Monacho, in qua de nomine *Strachikvas* pluribus agit, eundemque ab injuriis quorundam *Scriptorum* vindicat. Prodiit *Pragæ* An. 1767. Typis *Pruschianis*.

dii humaniores litteras & Grammaticam; magnum ætate illa decus condidit. Historiæ suæ primum librum *Severo Mielnicensi Præposito, & Gervasio Magistro*, quem nominat *Archigerontam*, dedicavit. Librum secundum *Clementi Brzevnoviensis Monasterii ad Pragam Abbati*, qui per Clericum Bohomilum, id est: Deo carum, historiam illam sibi placere significaverat, inscripsit. Alia, quæ de *Cosma* quæri possent, in Epitome historica expedi vimus, maximeque ostendimus: falli eos, qui *Cosmam* hunc, cum *Cosma* Pragensi Episcopo confuderant, ætatis solius, & nominis argumento. *Cosmam* publici juris fecit *Marquardus Freberus*; ubi hic desinit, supplevit alius sine nomine Scriptor patrius, pari diligentia ac fide, quæ *Prælipomena Cosmæ* plerique appellant. Verbo de *Cosmæ & Christiani* chronicis dici potest: veritatis simplex est oratio; quodque in historicis maximum laudis argumentum habetur, nulla temporum, aut personarum, aut locorum, aut affectuum, qui in transversum agant, pulsu aut impotentia, res ut erant gestæ, scripsisse; at isti boni, temporum nostrorum *Politici* jubent virtutes tantum, & laudes historicas scribere, vitia omnia, in quibus se vident expressos, silentio præterire.*

A 2

CLIP-

* Continuator Chronici *Cosmæ Decani Pragensis* probabilis est *Jaroslav Præmonstratensis*, quod nomen MS. Bibliothecæ S. *Wenceslai* Pragæ Novæ cum titulo Continuatoris *Cosmæ* in fronte gerit. Consonat etiam *Balbinus* in Epitome Histor. Lib. 3. Cap. 10. pag. 226. Quamvis contradicat *Pessina* nullo innixus fundamento. Prodiit hoc Chronicon An. 1752. Viennæ Typis Trattnerianis, dum Illustris Comes Joachimus Krakovsky de Kolowrat Jus Civile plenum univ. publico Eruditorum examini sub-

C L I P T A.

Clipta vetus Bohemiarum Scriptor, quem *Wenceslaus Ramefs* in vita Sigismundi Cæsaris citat, quis fuerit, qua lingua & quid scripserit, etsi multos manuscriptos codices excusserim, numquam scire potui.

NEPLACHO, ABBAS ORD. S. BENED.

Neplacho alter ex vetustis Bohemiarum Scriptoribus, hodie ignoratur natum eum esse Anno. 1222. asserit *Lupacius* in pago *Horziniewes* in Hradecensi districtu. Idemque ex *Lupacio* descripsit *Weleslavinus* (in calendario historico ad 21. Februarii) qui asserit Abbatem fuisse *Opátovicensem* Ord. S. Benedicti sub *cunatzo* monte, & ex plurimis Bohemicis Scriptoribus *Annales* suos, vel *historiam* aut quidquid illud demum fuit, concinnasse; unde necessario errasse convincitur Vir patriæ historiæ scientissimus,

mitteret, Præside Clarissimo Viro *Joanne Baptista Piker*. Verum multis in locis discrepat nostrum MS. ab exemplari impresso, incipitque ab An. 1225. & recenset statim a principio quosdam Viros magnos, qui ingressi fuerunt *Monasterium Strahoviense* (quod initium non obscure indicat *Jaroslauum Præmonstratensem*) & finit æqualiter cum exemplari impresso An. 1320. inque fine ita habet: *Hic Chronica Jaroslai finitur*, qui mortuus est, sepelitur, & ulterius: Ego ita corrigo. *Hic finitur Chronica Bohemiarum Jaroslai & Anonymi Canonici Pragensis*, qui Continuatores fuerunt *Cosmæ Decani*. Satisfiet itaque *Balbino & Pessinae*, si dixerimus *Jaroslauum* fuisse Continuatores *Cosmæ*, & Anonymum *Pragensem* Canonicum *Jaroslai* Chronicon supplevisse.

HISTORICI PATRII

3

mus, qui *Neplarbonem* Abbatem *Carolo IV.* monstrasse cœnobii gazophilacium affirmat, quod ex *Chronologia* refutatur. *

JAROSLAUS, PRAEMONSTRAT. MS.

Jaroslavus Praemonstratensis ex Canonico Pragensi, in monte Sion religiosam vitam professus, non continuam quandam historiam, sed indicem rerum suo tempore in Bohemia gestarum contexit summa fide, & candore verborum; reperitur in Bibliotheca Ecclesiae Metropolitanæ Pragensis in grandi Codice, cui a fronte & tergo inscriptus titulus est: *Chronica Bobemorum.* **

CHRONICON BOLESLAVIENSE MS.

Chronicon est quoddam incerti Authoris Bohemicis Rhythmis antiquis conscriptum; pervenit narratione ad Regem usque *Joannem Lucemburgicum, Caroli* Patrem, ab omnibus vetustis juxta & novis Authoribus titulo: *Chronici Boleslaviensis* citatur. Vide *Stranskyum* C. 5. R. P. Bojem. §. 28. Copiam hujus Chronici mihi fecit Trebonæ vir Consularis; nihil fere in eo codice legisse memini, quod non *Cosmas Hagek*, aliique nostri Scriptores uberius, & clarius enarrassent. ***

A 3

FRAN-

* Ejus MS. Chronicon servat Nobilis D. *Vocaunius*, proxime (ut a Viro quodam erudito accepi) lucem visurum.

** Præter Indicem historicum, edidit continuationem *Cosmæ*, ut superius innui.

*** Chronicon MS. Bibliothecæ S. Wenceslai prodit Autho-

6 HISTORICI PATRII.

FRANCISCI PRAGENSIS MS.

Franciscus, Pragensis Canonicus, *Ottogari* calamitosissima Bohemiarum tempora, sub tutore Brandenburgico, item *Wenceslai* Regis VI, & *Wenceslai* VII. ejus filii regnum, & quantum memini etiam *Joannis* Regis initia tanta diligentia tantaque perspicuitate rerum, quae gestae sunt, describit, ut hunc unum (quod attinet illa tempora) caeteris omnibus aevi illius Scriptoribus anteferam; in eadem Capituli Pragensis Bibliotheca reperitur *Franciscus* Anno 1362. 3. Martii. *

BENE-

Authorem Chronici Boleslaviensis fuisse *Dalemilum Mezericzky* Canonicum Vetero-Boleslaviensem. Idem *Pessina* Phosphori Septicornis Radio I. pag. 26. disertis verbis exprimit. Vidi ego apud Prænob. ac Clariss. Dominum Zeberer Præag- Novæ Cancellarium MS. Chronicæ Boleslaviensis Sæculi XIV. quod nomen *Dalemili* præsert, ita, ut jam nulli dubitationi locus supersit. Quo tempore vero vixerit, scripseritque *Dalemilus*, ipse prodit cap. IV. quo prælium Bohemorum cum Missinensibus describit, subjungitque: *Na ten Bog ga sem z miesta blediel*. Hanc pugnam ego ex civitate spectavi. Sub Joanne vero Luxemburgico ipsum scripsisse indubium fit ex cap. CVI. suumque Chronicon An. 1314. absolvit.

* Ejus Chronicon prodiit Præag Anno 1754. cum The-sibus Juridicis, quas sub Præsidio Clariss. Viri Ferdinandi Schwartz de Lauro; propugnavit Joannes Augustinus Kneysl. Exscripsit *Franciscus* potiori ex parte Chronicon Aulæ-Regiæ, ita, ut nonnisi tertius Liber valde brevis proprium ejus opusculum dici possit.

BENEDICTVS DE WEITMIL,

CANONICVS.

Benefsius de *Weitmile* itidem Pragensis Ecclesie Canonicus, sequitur, qui *Caroli IV.* Imperium & in eo quæ viderat, nam cum *Carolo IV.* & in ejus aula creverat, potissimum sibi sumpsit describendum; nihil ejus historia (sola latinitate excepta, quæ ejus Sæculi vitiis scater) illustrius, nihil etiam verius) quia visa abs se, vel comperta scribit) esse potest; utinam Bohemiarum veteris amantes, collatis in unum auxiliis *Weitmilensem historiam, Franciscum, Jaroslaum*, præter ea, quæ *Marquardus Freberus* sub *Rudolpho*, uno volumine collecta, vulgavit, publici juris faciant, & præferant in lucem! *Benefsius* historiarum suarum titulum præfixit: *Chronica Pragensis. Lib. 4. Chron.* Idem Scriptor sæpissime citat *Chronicam S. Procopii*, ejusque libri *Chronicon* autoritate sua confirmat, cum Anno 1321. at illud numquam in manus meas pervenit. *

A 4

PETRVS

* Laudata a *Balbino* *Benefsii* a *Weitmil* de *Carolo IV.* Historia, quantum mihi constat, intra Bohemiarum Regnum amplius non existit. Sinistro enim quodam fato commodata a *Balbino R. P. Gamantz*, Collegii *Assafenburgensis* Alumno vitam *Caroli IV.* adornare volenti, nunquam revisit Bohemiam, sed morte prædicti Patris *Gamantz* interveniente, & conatus ejus *Historicos* abrupte, & ipsa *Benefsii* *Historia* *Assafenburgi* sepulta mansit. Ita fere *Gundling* in *Historia Imperii* pag. 832. Exhibent nihilominus ejus compendiosum extractum *M. M. S. S. Balbini* Tom. VI.

PETRVS, ABBAS,

AVTHOR CHRONICI AVLAE REGIAE.

Chronicon *Aulae Regiae* (quod inter Scriptores Bohemiae a *Marquardo Frebero* Saeculi hujus initio Moguntiae, tum correctius Hanoviae ex duobus potissimum capitibus, quod sui temporis gesta, quae ante se geri videbat, quodque religiosus, religiosa fide scribat, summam jure merito fidem in historia meretur; de auctore disceptatur; nam nusquam nec in principio, nec in fine Scriptoris nomen apparet. Sed quisquis totam historiam diligenter volutarit, facile perspiciet *Petrum*, eumque postea *Aulae Regiae* Abbatem Chronicon illud confecisse; *Sittavia* viro patria fuit, unde *Petrus* de *Sittavia* more illius Saeculi Scriptorum a patria potissimum cognomina mutuantium dicebatur; lege: si fidem non habes Chronici c. 20. in fine, & c. 21. ubi *Petrus* de *Sittavia usque hodie gravissimum officii pondus portare scribitur*; ipse posuit primum lapidem pro Ecclesia caenobii illius, regiae opibus *Elisabethae Reginae* construenda, ut habet c. 21. (Ecclesia vero haec multis post caenobium fundatum annis extrui coepit) fuit ejusdem Reginae *Elisabethae* a sacris & confessionibus, & exulem Reginae in *Bavariam* secutus, latis aequae ac tristibus ejus involutus est. Eodem Chronici capite narrat, cum *Joannes Rex* caenobii *Aulo-regiensis* ditionibus oculum adjecisset, ex sacrilegis manibus eripuisse castrum *Landsperg* & caenobio suo recuperasse, cum jam illud Rex aduncis unquibus teneret. Idem *Petrus*, etsi in principio dum caenobium fundaretur, nondum in eo religiosam vitam professus esset; tamen
non

non ita diu post *Cisterciensibus* se se adjunxit; cum in libro Secretorum Aulae Regiae, qui etiam *Petri* partus est, affirmet, se se omnes omnino, qui ab initio cœnobii vixerant, religiosos de facie novisse; uno *Theodorico*, primo Custode cœnobii, quem virum sanctimonia inclytum fuisse inter omnes constat, excepto, qui *Theodoricus* primus ex eo cœnobio vitam mortalem cum immortalis commutavit prius, quam *Petrus* Ordini religioso nomen dedisset. Illud vehementer dolendum historiam, hanc *Petri* initio, medio, & fine, denique multis in locis mutilam & laceram apparere. S. Agnetis Virginis Canonismum & inter Sanctas relationem ab Ecclesia, titulus cujusdam capituli promittit, ac narratio tota, & Bulla Pontificis omissa est; nihil dubitem, Chronicon istud integrum fortasse in vetusta aliqua Bibliotheca reperiri posse; excutiant obsecro situ & pulvere squalentes codices, qui manuscriptis abundant, & non modo Chronicon istud, sed alios etiam Scriptores, qui nusquam apparent, & scripsisse sciuntur, quos postea enumerabo, patriæ postliminio restituerent, ut Majorum fortitudinem ac virtutes noscere, imitari, & si non lubeat, mirari possimus. Redeamus in viam. Huic *Petro* Abbati Aulae Regiae, Cisterc. Ordinis Pragensis Diœcesis Hodœporicon suum ad terram S. A. 1337. mittit in Bohemiam nobilissimus Eques Auratus *Wilhelmus de Baldensel*, quod excudit *Henricus Canisius Tom. 5. antiquar. lection.* mira, ac prorsus singularia sunt, lectuque dignissima, quæ in Itinerario illo leguntur. Promittit insuper *Wilhelmus* in eadem Epistola ad *Petrum* Abbatem, se finitis quibusdam Coloniarum negotiis ad Aulam Regiam venturum (sine dubio ad religiosæ vi-

ta

tz professionem) unde eum nisi mors retrahere nulla res possit. Credibile est Wilhelmum, quod habebat in votis progressu temporis explevisse.*

AENEAS SYLVIVS, SEV PIVS II.

HISTORICVS BOHEMIAE.

Aeneas Sylvius ex perillustri gente Piccolomizza Senis natus, inuicta Bohemorum, ut ipse fatetur fortitudine adductus, jam Cardinalis, gentis historiam scripsit, auxilio potissimum usus *Joannis Taussek*, Cancellarii Antiquae Urbis Pragensis, quem ipse alicubi Secretarium vocat. *Sylvius* primum Aetuarium munus in Concilio Basileensi gessit, ejusque muneris commendatione, & quod elegantissime, latinissime, ac prudentissime scriberet, a *Friderico III.* Imper. ad aulam vocatus, secretis Epistolis adhiberi coeptus mox etiam consiliis. *Friderici* opera Episcopatum, tum Purpuram, tandem etiam Pontificiam Tiaram virtute adeptus, *Pius II.* in fastis appellatur. Dedicarat *Historiam Bob. Alphonso Magno*, Arragonum Regi, sed is eam non vidit, quippe A. 1458. (ut ex c. II. datur intelligi) morte sublatus. Perrexit tamen *Sylvius*
&

* Chronicon Aulae Regiae nunquam prodiit integrum, sed solum ejus Pars secunda edita fuit a *Frhero*. Parte prima in tenebris delitescente. Citatur tamen saepius eadem Pars I, a *Pessina* in *Marte Moravico* ut fol. 379. & 329. Hujus Partis I. fragmentum reperitur inter M. M. S. S. Codices Bibliothecae S. *Wenceslai* Neo-Pragae. Orditurque narrationem a Rege *Ottogaro*, & finit in *Wenceslao III.* Olomucii occiso, & cum plurimum ad *Historiam Patriam* illustrandam faciat, ejus copia ad calcem operis, una cum *Chronico Zarenfi* inseretur.

& in balneis absolvit. Quo major fides operi debetur, Scriptore jam pene Pontifice, & vicina dignitate quodammodo afflato, ac sane paucis gentibus ea felicitas contigit, ut historiae suae Pontificem haberent authorem! magnam enim vero celebritatem nomini Bohemorum attulit, quos ab humanitate & comitate, ac hospitalitate laudavit, cum tunc, ab iis, qui Bohemiam numquam viderant, *lascivati, amusi* verbo barbari (quae Sylvii historia *lascivati* esse docet) crederentur. Legatur a veritatis invidioso vel una Sylvii Praefatio ad Alphonsum Regem, continuo coincident illa, quae Joannes Aubanus (Behm cognomine, non natione) de Bohemia, quam numquam accesserat, & de Bohemis maxime, & injuriose, in libro de *moribus gentium* vulgavit (*adversus Joan. Aubanum in lib. de moribus gentium*), quemque Italus Scriptor, nuper adeo imperitissime, in *Sylvam narrationum suarum* transcripsit (*Selva di varia lettione 1670. di Pietro Messia*), quem satis vel Itali nostri Murarii, quibus Bohemia pro patria, & altera matre est, refellere, & errantem, ne dicam calumniantem, docere possent. Sed ad *Sylvium*: Tria deesse Sylvio prudentiores existimant, primum: *distinctionem temporum* numquam enim prope tempus annotatum in historia Sylvii invenis; veritas filia temporis est, historia vero filia veritatis. Negare videtur Parentes suos, qui veritatem non amat, & qui eam suis temporibus non consignat; at veritatis quidem curam, quantum fas erat peregrino in Bohemia, maximam Sylvius habuisse videtur. *Alterum*, quod vitio datur, est: *Corruptio nominum Bohemicorum* tanta, ut nihil magis esse possit; at homini bohemicam non callenti, nimirum veniam ego qui-

quidem tribuerim; quis enim culpam hanc præstare poterit umquam? nisi in Bohemia natus, & qui bohémice, non perfunctorie, sed diligentissime in tanta asperitate vocabulorum, quod ultro fatemur, loquatur & scribat. Ac certe hæc *Sylvii* accusatio, tota in eum, qui a cometariis fuit, amanuensi recidit, corrupte descripsit, sed est peculiare uti cuiusdam, ut in verisimilibus notavi, Nomenclationes vetustas, in Provinciis, urbibus, fluminibus &c. appellandis adhibere, & quæ nunc in usu sunt, abstinere, *Natalis Comes* in historia sua fecit. *Tertium*, quod objicitur *Sylvio* gentis historiam non scripsisse, sed Regum potius gesta videri, tam anxie Regibus inhæret, idque tanto ævitate, ut capita, & *summas*, ut cum *meta dicam cursu percurat aristas*. Tota hæc accusatio diluitur, si istud voluisse respondeat. *Sylvius*: quis enim nolentem, & qui id propositum non habuerit cogere possit? gratiæ potius tanto viro sunt habendæ, quod historiam Bohemiam, quam alius paulo morosior, inferiorem sua dignitate æstimaret, labore suo, & diligentia dignam esse putarit. Porro historia *Sylvii* bohémice primum A. 1510. Pragæ expressa typis est; addidit ei postea *Martinus Cutbenus* civis & Syndicus Antiquæ Urbis Pragensis, non inutiles quasdam ex historiis notas, eundemque *Sylvium* iterum Pragæ A. 1539. typis expressit; *Cutbeni* tandem cum *Sylvio* novam editionem Præfatione præfixa, edidit Sæculi superioris fine Daniel Adam. Weleslawinus, ad quem nunc convertimur.

DA-

* *Sylvii* Historiæ Bohemæ editiones (pleræque corruptis Nominibus bohémicis salebrosæ) in Bibliotheca Conventus S. Wenceslai extant sequentes. Basileensis

DANIEL ADAM. WELESLAWINVS.

Fuit *Weleslawinus* domo Pragensis, atque ut sciamus bona ingenia non tantum in Purpura, sed etiam inter aranearum telas nasci, molitor ei Pater *Stephanus Adamus* ex pago Weleslawin inter Pragam & Brzewnow sito orti fuerunt. Filius ad studia artium liberalium Pragam missus Philosophiæ in Vniuersitate Carolina Pragensi Magister creatus An. 1568. (*Mf. Carol. Vniuers.*) totum se historiæ cognoscendæ penitus, penitusque dedit. Atque ego quidem nullum scio, qui maioribus præsiidiis (de stylo sermo non est, nam bohémica lingua eaque pereleganti scripsit) ad historiæ patriam conscribendam accesserit, instructus, ut ita loquar, infinita lætione Scriptorum, ex quibus omnia, quæ ad res Bohémicas pertinere poterant, summo iudicio, & severo chronologiæ examine expressit; non enim contentus patrios authores inspexisse, vicinarum omnium gentium, cum quibus Bohémis aliquando negotium fuit, annales diligenter evolvit; ad linguæ bohémicæ cultum, & elegantiam, quæ Rudolphi II. tempore ad summum pervenerat, plurimum contulit ejus industria; compararat sibi insignem,

&

sis cum Wittichindo Saxone, & aliis Scriptoribus germanicis An. 1532. 2) Pariter Basileensis una cum ejus operibus 1589. 3) Freheriana Hanoviz 1602. 4) Francofurtensis, una cum Dubravio 1687. 5) Helmstadii 1699. 6) Venetiis Idiomate Italico 1544. Bohémicæ duæ: una Cutheni 1539, & altera Weleslawinæ 1583. Verum correctissima editio, una cum quibusdam Commentariis prodiit Prægæ A. 1766. ex Typographia Collegii Academici, in qua corrupta nomina suo genuino flori restituuntur.

& numeris omnibus absolutissimam Typographiam, ex qua, velut ex equo *Trajano*, aut *Amalthææ* cornu, ut *Lunanius* alicubi dixit, libri diversi, & utilis argumenti, sed maxime civiles, & de civili scientia tractantes, tum historici, & medici prodierunt. Debetur *Weleslawini* labori & diligentiz sociato labore cum *Adamo Hubero Rudolphi* Cæsaris medico, ut vocant, cubiculario, ingens volumen, *Herbarium Matthioli*, in bohemicam linguam translatum, & *Dinastis Rosenbergis*, & *Novodomæis* dicarum; *Historia Ecclesiastica* a *Cocino* conversa; *Weleslawinus* enim minime omnium invidia (qui affectus alioqui sæpe viros doctos in transversum abripit) laboravit, laudator semper alieni laboris, non invidus obrectator; *Aeneæ Sylvii* & *Cutbeni* historiam bohemicè vulgavit, addita Præfatione, qua summis laudibus *Aeneam Sylvium*, *Dubravium*, *Cutbenum* exornat, tum addita etiam dissertatione de *Czechi*, & Majorum nostrorum in has oras adventu; vertit autem ex latino *Scholam Salernitanam* A. 1587. elegantissimis bohemicis versibus. A. 1592. *Descriptionem Hierosolymæ Veteris Adricbonii* sine omni servitute latinorum verborum, ut prudentem decet, interpretem; denique quidquid doctum & eruditum *Rudolpho II.* imperante in Bohemia lucem aspexit, *Weleslawinum* vel authorem, vel interpretem, vel adiutorem, vel ad extremum Typographum habuit, præclaro diligentiz & de Patria bene merendi argumento. Infinitum esset percensere omnia, quæ *Weleslawino* quoddammodo obstetricante, ejusque typis in lucem venere; propriis auspiciis *Weleslawinus* multa quoque scripsit, ut Libros V. *Politicorum*, Volumen grande, omni genere eru-

eruditionis, & doctrinæ, ac præsertim exemplorum singularium copia refertum (*Edit. 1ma typis expr. A. 1584. 2da 1606.*). *Nomenclatorem Junii*, tum *Dictionarium quadrilinguæ* (græce, latine, germanice, bohémice) maximo adolescentum, & Poetarum crescentium, nam poeticas phrasas verbis adjecit, emolumento; sed in *Calendario historico* seipsum superavit, cujus duplex habetur exemplar: alterum antiquius A. 1577, vulgatum, rude & impositum; posterius A. 1590. editum, *demorsos sapit unguis*; nihil est alicujus momenti in historia nostra, quod non tractarit, aut non innuerit, idque semper adjecta autoritate, quod illi perpetuum fuit, *omnem narrationem, & tempore, & Scriptoribus consignare*, maxime exteris, & alienarum gentium nominatis, ne quid affectui in patriam suo tribuisse videretur; *Calendario historico* adjecit *Genealogias Principum*, ac *Regum Bohemæ*, omni, qua potuit diligentia contextas; denique magnæ viro habendæ sunt gratiæ a patriis hominibus, quod historiam nostram, quæ multis ante ætatem suam pro fabula habebatur, stabilierit primus, aut stabilire conatus sit; unde *Pegasus* ille, qui in *Weleslawini* clypeo in altum evolans spectatur, & illa pure emicans stella, non vane *Weleslawino* gloriam & immortalitatem nominis promiserunt. Obiit Pragæ A. 1599. jam senio gravis.

Weleslawini hæredes multa, quæ reliquerat post ejus mortem vulgavere typis, inter alia est *Regula Christianæ vitæ* bohémice elegantissimum opus, prudentiaque plenissimum. A. 1600. Pragæ ditissimo, tum Bohemæ, & Pragæ civi *Christophoro Betengi de Negenperg*, Domino in
Bo-

Borobradek dicatum, & jam A. 1587. elaboratum, nihil aliud continet, quam sacræ Scripturæ sententias, quibus Decalogus diligentissime explicatur. Vulgavit etiam *Weleslawinus* insignem prorsus Librum patrio idiomate A. 1550. titulo *historiæ Moscovitiæ* posthumum opus *Matthæi Hofii* Altomutensis, quod ille ex diversis Authoribus, potissimum *Alexandrini Guagnini*, & *Antonii Possævini* S. J. Moscovia expressit. Adidit etiam itinerarium breve *Sigismundi* Baronis ab *Herberstein*, tum lectu dignissimum librum de execrabili, & inaudita tyranide magni Ducis Moscoviæ *Joannis Bisiliadæ*; omnia hæc Pragæ typis *Weleslawini* in lucem prodire.

Invenitur etiam a *Weleslawino* bohemicè editum ex Germanico *Henrici Bundting* itinerarium S. Scripturæ, liber valde accuratus 1592. Pragæ; cui eruditum & curiosum tractatum velut Mantissam adjecit de Moneta veterum Judæorum. Eodem anno edidit alium ex Latino librum de Providentia Dei. Plura de *Weleslawina* Part. 3. Eruditorum Bohemiæ recensentur.

WENCESLAUS HAGECIUS.

Judicium nostrum, & quis ille fuerit.

Wenceslaus Hagek de *Liboczan* Præpositus Vetro-Boleslaviensis sub *Ferdinando I.* vixit, & Catholicam Religionem, si quis alius, eo sæculo propugnavit; Ecclesiastes Bohemicus multis annis ad S. Thomam in minore Vrbe Pragensi; transtulit in patrium seu bohemicum sermonem: *Aurea Biblia Antonii Kampipolli* An. 1543, aliosque plures libros; sed annales Bohemiæ ingenti labore conscripti æternam Viro gloriam

riam pepererunt, de quibus nunc sensum animi mei (bona lectorum venia) libere proferam. Nullum præ *Hagecio* hæctenus patria habuit virum historiarum scientiorem; in Chronologia lapsus est, quis id præstare potest? historia ex aliis petitur historiis, velut unda trahitur unda, & si illæ nos fallunt, omnes fallimur; defensio parata est historicis, si authorem nominarint, deinde facile est inventis addere. Qui *Hagecium* accusant, centum res memorabiles ab eo prius didicerunt, quas ante non audierant, tum unam reprehendunt. Verum opere in magno (ut de Homero dormitante canit Horatius) fas est obrepere somnum; somnum, ais, non mendacium, nam qui *Hagecium* quasi studiose in laudem Ecclesie Vetero-Boleslaviensis mentiri voluisse nuper asseruit, pace tanti viri dicam, insignem injuriam, & calumniam, quam revocare oporteat, *Hagecio* impegit, ut in capite de Vetero-Boleslaviensi capitulo luculente monstrabitur. At nihil hac de re habet *Cosmas*, nihil *Pulkawa*, nihil quidam alii, facilis responsio est: num trium aut quatuor Scriptorum autoritate nititur Hageciana historia? plurium quam triginta, quos initio Chronici sui laudavit, quosque nos hodie non habemus, non vidimus, non legimus, itaque si vel unus eorum id habeat, Hagecius vicit; nam duorum vel trium silentium, ac fortasse negligentia, aliorum assertioni & diligentie præjudicare non potest, & certe diserte affirmat *Christannus Boleslai Sævi* filius, S. *Wenceslai* tempore Boleslaviæ Sacerdotum Collegium fuisse, qui divinum officium diu noctuque canerent, cui ut interesset S. *Wenceslaus* & properaret, a fratre sit casus, ex qua causa Crugerius vir historiarum nostræ si quis peritus, veterrimam

B

Col-

Collegiatam Ecclesiam Boleslaviae appellat. At indulgit affectui suo plusculum *Hagecius*, ergo ne ex illo uno affectu tanto viro mendacium impinges? utinam sinister aliquis affectus in Ecclesiam Boleslaviensem abesset! non valeret hoc loco illud, quod Plato dixit Diogeni aulam calcanti: *Calcas fastum Platonis, sed fastu majore* (*Hagecii affectum Ecclesiae alterius nimio affectu occupatus*) manet igitur illud, quod idemet *Hagecius* conscientiae suae praesidio confisus, ad *Ferdinandum I.* Austriacum in Praefatione latina scripsit: *Curavi omnia fideliter agere, nil studio addere vel metu suppressere: namque restant in promptu exemplaria, & auctorum nomina, quos in hac historia velut testes secutus sum; adhuc tamen exspecto aemulos vel invidos &c.* Vates sibi ipse fuit bonus *Hagecius*. Eiusdem *Hagecii* ut viri integerrimi, qui a mendaciis & fingendi licentia procul abfuerit, commendatio, a *Magistro Briccio de Liczka* viro perdocto, operi *Hageciano*, praefixa est. Eisdem laudes *Hagecii* iustissimas, historici, ab historico praestante profectas, *Weleslawinus* (*Weles. praef. in Sylvium Cutbeni edit. 1585.*) attulit addiditque. Jam a multis annis aetate sua virum egregium (cujus nomen non addit) in nova editione *Hagecii* adornanda desudare, in quo correcturus sit quaedam, additurus non pauca, idque opus proxime (scribebat haec *Weleslawinus* anno Domini 1585) proditurum in lucem; at nihil prodiisse postea scio, utinam sicubi latet, emergat e tenebris! Post chronologicos errores (qui merito objici possunt *Hagecio*) illud quoque reprehenditur, quod *M. Laurentii* (ita vocabatur) haeretici narrationibus multum tribuerit, eumque in *bellis Hussiticis* commemorandis sit secu-

secutus, qui cum suorum crudelitatem, quantum potest, excuset, eandem *Hagecio* lenitatem hæreticorum fuisse persuasit, itaque ejusdem *M. Laurentii* malignitate in Catholicis deceptus, plurimos viros egregios Martyrii gloria fraudavit, quos *Laurentius* hæreticus Pragensium articulis subscribere voluisse mentitur; ut quid enim ab hæreticis necati sunt, si hæresim admiserunt?

Multa *Hagecius* ab iis etiam passus est, qui minime hominem tam navum & tam bene de patria & Religione meritum lædere debuissent. Accusabatur ab Aemulis, quod Reliquiarum sacrarum exiguam haberi in Bohemia (Ecclesiam nominabat) (*MS. Slavac.*) reverentiam & curam, ac ignobiliter delitescere asservarique eas dixisset (ac forte tum ita erat) in albam turrim conjicitur Vir *Ecclesiasticus* & jam *Præpositus*. Vnde cognita melius causa a *Ferdinando I.* dimissus est. Aliud illi certamen fuit cum *Wenceslao Halasz*, Typographo Pragensi: promiserat is contractu A. 1539. inito sumtus daturum 997. exemplaria impressurum typis, & ex venditis libris expectaturum manupretium; facto initio, nihil præstitit; unde annis duobus hæsit liber in typo, cum maximo Authoris damno, nec sine periculo; nam cum A. 1541. arx Pragensis arderet; vix, nec nisi *Hagecii* multa pecunia viatoribus oblata, libri illi eripi potuerunt; petebat tamen pretium Typographus, re ad judicium perlata perorante pro *Hagecio* Regio Procuratore Domino *Wenczelik* ejusque labores pro patria susceptos, & historiam amplissime laudante omnium Judicum suffragiis causa *Hagecio* adjudicata est, cumque *Halasz* non ces-

faret, & litem renovaret, publice & per sententiam Comitiorum *homo nequam* appellatus est, æternumque ei silentium impositum. *Hagecius* porro moriens omnium rerum suarum *Virgineum Pragæ S. Annæ Parthenonem* scripsit hæredem; Epitaphium ejus in Ecclesia, & nomen saxo incisum hodieque spectatur & legitur. *Joannes senior* ab *Hodiejova*, Vice-Judex Regni Bohemiz, qui una cum *Henrico Berka*, supremo Judice Regni, & *Petro Bocbdaneczky de Hodkova*, Equite, ad editionem operis plurimum contulit, ipsumque authorem ab æmulis prostratum protexit, in suis ad *Hagecium* notis *Wenceslaus Hagecius*, inquit, obiit A. 1553. 15. Martii, apud S. Annam in Veteri Praga humatus, misereatur ejus animæ Deus! fuit Vir indefessæ diligentiz, edidit complures Libros, tam a se, quam ab aliis scriptos, usus ad extremum valetudine perincommoda, & lecto diu affixus; ante vero per annos multos Decanus Carlsteinensis, tum Concionator ad S. Thomam in Minore Praga, tandem Boleslaviensis Præpositus; denique vale dixit laboribus & honoribus, & quietam ad S. Annam vitam instituit.

DE JOANNIS DVBRAVII EPISCOPI OLOMVCENSIS HISTORIA JVDICIVM.

Joannes *Dubravius* de Skala (postea in equestrem ordinem cum omni parentela cooptatus a Dubrawa) domo Plsnensis, magnum patriæ suæ decus ac ornamentum debet censerî; minima *Dubravii* laus est historia, maxima enim gessit, & Regum ac Cæsarum arcana tractavit; ad aulas Principum iter *Dubravio* stravit ingenii
sa-

sagacitas, styli cultus, & puritas, consiliorum
 promptitudo, morum probitas, solertia in re-
 bus agendis, ac dexteritas incredibilis; has do-
 tes multis legationibus, & ut vocant commissio-
 nibus gravissimis, suis Regibus approbavit non
 semel; unicam in exemplum referam. Ferdi-
 nando I. regnante anno 1546. gravis controver-
 sia inter Bohemos & Silesios exorta est, ut in
 Silesiographia narrat *Henelius*: utri genti Præ-
 fectura Silesiæ deberetur? Bohemi privilegium
 Ladislai Regis allegabant, Silesii aliud Regis pri-
 vilegium, idque annis duodecim antiquius, quam
 illud Bohemorum adferebant, utrique de jure
 suo nec unquam decedere affirmanti, bello fi-
 niendam controversiam vociferabantur, & sine
 dubio civilis belli incendium jam erat in fomite,
 tum *Dubravii Episcopi Olomucensis* experrectus,
 & exporrectus vigor apparuit, eamque & tam
 lenem viam invenit, ut pars utra satis sibi factum
 putaret. Paucis *Henelius*: *Res, inquit, ad ar-*
ma spectabat, nisi a Joanne Dubravio Legato
regio magna dexteritate fuisset composita. Plu-
 ra ejusmodi felicia *Dubravii* consilia possent ad-
 ferri. Obiit *Dubravius* An. 1553. octavo Idus
 Septembris. Sed historia Bohemiæ ab eo edita,
 nos vocat: eam primum Prostantæ An. 1550.
 excudi quam occultissime voluit, nec nisi ami-
 cis copiam ejus fecit. At ubi primum est mor-
 tuus, tum exemplaria omnia evolarunt, tanta
 omnium approbatione, ut nihil tum aliud in
 manibus eruditorum versaretur; itaque brevi
 post anno videlicet 1575 Medici duo: *Jordanus*
Moraviæ & Crato Maximiliani Cæsaris, anno-
 tationibus additis Basileæ alteram editionem e-
 mendatiorem adornarunt; tertiam eamque abso-
 lutissimam Hanoviæ, & nisi fallor etiam Mogun-
 tiæ,

tiz, *Marquardus Freberus* initio hujus Sæculi vulgavit.* Stylus *Dubravio* supra illam qua vixit ætatem, elegans, & illimis, sed sine omni temporum nota, cujus rei nullam etiam curam habuisse vel ex eo apparet, quod prius facta, posterius narrare, & tempora confundere, & permiscere, sit solitus. Mea sententia est: *Dubravium* ab iis, qui nihil dum de bohémica historia attigerint, utilissime & primum omnium legi posse, tum ad alios accedendum, qui temporibus historiam suam dividerint, & minutiora quoque persequantur: nam hæc ex *Dubravio*, maximis solum rebus & negotiis historiam suam implente, frustra quærentur. Magnum, ut hoc etiam addam, *Dubravii* meritum est in Moraviam, ex piscinis, quas tum libro de iis edito, tum etiam exemplo in dictionibus suis docuit, quo incitati, facto a Tovaczoviensibus initio certatim Moravi Proceres terram mergere cœperunt; quod quantas utilitates & pretia adferat, nostræ œconomiz, periti noverunt. Scripsit alia plura; ejusdem est insignis *Commentarius in Psalmum V. Davidis*; item *Epistola de œconomia Ecclesiz*; item Oratio funebris in *Sigismundi Regis Poloniz exequiis*. Omnia hæc edita Prostanæ in Moravia An. 1549.

MARTINVS BOREK.

Martinus Borek Wratislaviensis, germanica lingua *historiam Bobemiz* scripsit, an descripsit? nihil enim prope aliud ejus historia est, quam purus putus *Dubravius*, quem transtulit ex Latino.

BOHV-

* A. 1602. in fol. Et Francof. una cum *Hist. Sylvii* 1687. in 8.

BOHVSLAVS BILEJOVIVS.

Bobuslaus Bilegovius huffiticus Sacerdos inter historicos Bohemiæ, tum argumento ipso, tum forma operis locum non habet, etsi eum *Stransky* c. 6. Reip. Boh. inter historicos reponat, *Bobuslai Presbyteri* Chronicon Bohemiæ sæpius citans; scripsit libros tres de mutatione Religionis in Bohemia, de quibus libris alio in loco jam diximus; reperitur sæpe in Bibliothecis Bohemiæ hujus libri scriptum exemplar, ut in Bibliotheca domus Professæ S. J. Pragæ, tum etiam typis Norinbergensibus excusum An. 1536. Obiit Bilegovius An. 1555. 8. Aprilis Pragæ, ætate confectus; nam testatur *Augustinum Sanctuariensem* belle novisse, qui A. 1473. 1. Martii est extinctus.

DE HISTORIA PVLKAVAE.

Přibík Pulkava scholæ parochialis ad S. Aegidium Pragæ Rector, Bohemiæ historiam bohemicè scripsit, & a *Czechi* in Bohemiam adventu usque ad *Carolus IV.* summa diligentia, ac fide perduxit. Optarem maximo-pere, si eum latinitate donatum, in typi lucem Bohemus aliquis protraheret * certe ejus histo-

B 4

ria

* *Votis Balbini* abunde satisfecit Clariss. *Gelasius Dobner*, qui collatis ad invicem sex M. M. S. S. exemplaribus *Pulkavam* latinitate donavit, & edidit Pragæ Anno 1774. Orditur Historiam suam mox nominata editio, ab origine gentis, & finit An. 1330. *M. S. Pulkavæ* Bibliothecæ S. Wenceslai nulla prorsus nota, aut intercapedine apposita prosequitur suam narrationem usque ad An. 1470. Inque fine habet, & ita

ria punctum ferret apud prudentes, quod & brevissima sit, & brevissimis capitibus divisa, & nihil memorabile omiserit, acuate diligentiam ejus *Carolo* Principis Joannis filio, post ad Imperium orbis erecto, quem sibi libros quosdam veteres, ac nominatim *Brandenburgensem historiam* submittere, non immerito *Pulkava* gloriatur. Invenitur ejus historia manu scripta in Bibliotheca Cuttenbergensis Collegii S. J.

PAVLVS ZIDEK.

Paulus Zidek Episcopus Olomucensis designatus a Papa. In vita Caroli IV. MS. promiserat historiam se Bohemiae scripturum, an id praestiterit, nescio, numquam eam vidi, neque ab ullo Scriptore umquam citatam inveni. * De Zidek plura inferius.

PROCOPIVS LVPACIVS.

Procopius Lupacius, cujus tumulus Tustae prope aram majorem parochialis Ecclesiae ad Evangelii latus visitur. Edidit latine Calen-

ita finitur Historia Pulkavz. Nolim ego in Historia Patria novitius litem movere Historico veterano, omniumque nostra aetate Historiae Patriae Scriptorum antesignano opponendo M. S. Bibliothecae nostrae, sed sufficiat illud tantum nominasse. Optassent tamen Eruditi, si *Pulkava* cum suo Continuatore, quis quis demum ille sit, luci publicae datus fuisset.

* Plura de eo, & ejus Caroli IV. Historia *Balbinus* Miscel. Historic. Decade I. Lib. 7. ubi inter alia dolet M. S. Pauli ex *Bibliotheca Henrico - Hradecensi* Magni nominis Praelate concessum (suspicio hunc ego fuisse *Pessnam*) recuperari non potuisse. Illud defacto omnes Eruditos latet.

lendarium historicum rerum ad Bohemiæ historiam spectantium. Fuit vir græcæ & latinæ linguarum doctissimus, domo Pragensis, Magister Philosophiæ A. 1560. 1. Octobr. creatus, Decanus Philosophiæ A. 1566, & sequenti fuit. (*MS. Carol. Vnivers.*) Tustæ Senatoriam obtinuit dignitatem An. 1587. 7. Aprilis. (*MS. Pragen.*) Præclarus omnino ejus est Liber, & lectu dignissimus, magnoque comparatum labore velut quoddam mellificium offert legentibus. Dicitur etiam Caroli IV. vitam scripsisse, quam non vidi. * Porro in Calendario a *Weleslawina*, qui eodem titulo, sed patria lingua, superioris Sæculi sine scripserat, & multitudine rerum, & varietate, & diligentia, & autoritate Scriptorum majori, quibus nititur *Weleslawini* Calendarium, suum confecit, superatur *Lupacius* & quodammodo in castris suis cæditur, sic ut qui habeat *Weleslawinum*, *Lupacium* amplius desiderare non debeat. Sed ut verum fatear, totum hoc Calendarium, & illa historiæ scribendæ ratio, mihi quidem non satisfacit, quamvis sciam germanos quoque Scriptores, ut *Paulum*, *Ederum* Calendarium elaborasse. Ordo temporum anima est historiæ, quis autem ordo servatur, cum sub unum diem ea, quæ Sæculis distant, coguntur? cum jam Regum funera, jam prælia, postea cunabula narrantur, & modo Nepos, paulo post Abavus describitur. Hoc certe chaos rerum tam variarum non confirmat memoriam, sed confundit, & Lectores, qui rationis alicujus integræ historiæ scire ex fundamento cupiunt, eique rei uni imminent, numquam satis erudiuntur, male enim, quæ Sæcula, causæ & eventus divi-

se-

* Ejus Historia Caroli IV. edita fuit Pragæ An. 1584. typis Nigrinianis.

serunt, unus dies conjungit; alia ratio foret; si in titulos historia distribuatur; titulos enim v.g. Regum, Doctorum, bellorum, victoriarum, ut nos in præsentis miscellaneorum opere conamur &c. ante etiam quæ temporibus distant, possunt conjungi; verbo, optime historia, ut res serie temporum sunt gestæ, sic tempore divisa tractatur, idque omnes sensisse Scriptores omnium ætatum exempla demonstrant. Et de his satis. Porro ut Lectores historiæ nostræ studiosi norint, qui potissimum libri si haberentur, consulendi, si absint quærendi sint, adjiciam manuscriptorum codicum nomina, quibus adjutus *Procopius Lupacius* Ephemerides suas scripsit, quique apud eum citantur.

Cosmæ Decani Pragensis latinum MS. editum temporibus Wladislai XXIV. Ducis Bohemix & *Hermanni* Episcopi Pragensis. Nota: me numquam tam vetus MS. *Cosmæ* vidisse, præter illud, quod inter libros Metropolitanæ Ecclesiæ reperitur, scriptum, ut suspicor sub *Wenceslao* Rege II. *Ottogari* filio.

Przibiconis Pulkavæ MS. latinum (latinum Pulkavam equidem numquam vidi) ejusdem Pulkavæ MS. bohemicum habeo. *

Joannis de Marignola Episcopi Florentini MS. latinum, vixit sub Carolo IV. hoc etiam mihi videre non contigit. *Hagecius* ait in Præfat. *Marignolam* jubente Carolo IV. in originem Bohemorum inquisivisse, & qua de causa *Bohemica* natio nostra vocetur? explicare voluisse, sed miris modis quæstionem hanc tersisse, ut ali-

* Quidam sciolus hunc locum sic corrupit: *Przibiconis Pulkavæ MS. latinum habui, ejusdem Pulkavæ MS. bohemicum numquam vidi*; utique contradiceret sibi Balbinus.

aliquid diceret. Sine dubio bonus *Marignola* veteres Bojos vel Bohemos ignoravit, aut Czechis Slavicæ genti conjunxit, quod illi sine dubio infeliciter cesserit; nam terram & appellationem habemus a Bojis, originem & linguam trahimus a Slavis.

Francisci Pragensis Canonici MS. vixit sub Carolo IV. Nota reperiri hanc historiam inter MS. codices Ecclesiæ Pragensis, ex quo quidquid erat memorabile excerpti.

Codex Aulae Regiæ latinus MS. hunc typis vulgavit *Freberus*.

MS. Opatoviense latinum, cujus Author vixit sub Joanne Rege Bohemiæ, & Carolo IV. neque Scriptorem hunc unquam vidi.*

Bo-

* *De Neplachone Opatoviensis Chronici Scripturæ agendum fuisset pag. 4. Sed cum serius fragmentum ejus Chronicæ ad me pervenerit, breviter quis ille fuerit, & ad quod usque tempus scripserit, propriis ejus verbis adumbrabo. Ita enim de se ipso scribit. Anno 1320. Ego D. M. Abbas Regalis Monasterii in Oppatovitz, qui hæc pueriliter scribo, in carnis privio in Horzinoves in antiqua curia, in domo valde simplici natus fui. An. 1322. ultima mensis Martii fui susceptus ad Ordinem nostrum per Venerab. P. Dom. Horznatam Prædecessorem meum, in Abbacia Oppatoviensi: mediante voto Parentum intelligit. An. 1334. in die Dedicacionis Ecclesiæ Oppatoviensis feci ad manus V. D. Horznatæ Prædecessoris mei professionem monachalem. An. 1340. missus fui ad studium Bononiense. An. 1347. Illust. Princeps Karolus in Regem Bohemiæ ab Arnesto Episc. coronatur, cui & nos Abbas inter alios interfuimus. Et hæc breviter, & pueriliter ad instantiam Illust. Regis Bohemiæ Karoli scripta sufficiant. Cætera, quæ scribentur, erunt de gestis ejusdem Illust. Principis ac D. D. Karoli. Ex quibus constat, vixisse Neplachonem sub Regibus Joanne & Carolo, adeoque ea, quæ dicuntur de Ga-*

Boleslaviense MS. bohemicum, ejus aliquot legimus exempla, alia aliis ampliora.

Vita Caroli IV. ab ipso met Imperatore conscripta latine & bohemicè habetur passim, estque etiam edita a *Frebero*.

Ejusdem Caroli Epistolæ, atque *Diplomata*, latinum MS. numquam hoc titulo librum ullum vidi.

Joannis Portæ latinum MS. de coronatione Caroli IV. numquam istud videre licuit.

Epistolæ scriptæ nomine Wenceslai, Caroli IV. filii Regis Boh. MS. latinum non vidi.

Chronicon Martinianum latinum & bohemicum MS. sunt alia aliis auctiora, numquam vidi.

M. Simonis Slanæi, seu de *Slana* *Chronicæ* notationes latinæ MS. non vidi.

Ejusdem Panegyricus MS. dedicatus Regi Georgio, sub quo ut & Ladislao vixit, non vidi.

Thomæus Codex MS. seu breves notationes obitus illustrium Virorum &c. ex cœnobio D. Thomæ, non vidi. Hæc citata a *Procopio Lupacio* viro utriusque linguæ doctissimo & historiæ omnis peritissimo.

Adferamus etiam Scriptores, quibus usum se *Hagecius* initio annalium suorum profitetur. Primus ex Slavicis Scriptoribus *Miechovius* Polonus, hic Author est multæ fidei, vixit circa annum 1506. fuit Medicus, ac simul Cracoviensis Canonicus, ex eo digna memoratu attulimus pridem in historia.

Ja-

zaphilacio Monasterii a *Neplachone* Carolo monstrato, uti & de ejus Chronico, minime Chronologiæ adversari clare eruitur. Cæterum Chronicon ejus ita contractum, & junctum est, ut non nisi ad instar Indiculi Chronologici servire possit.

Jacobus Philippus Eremitanus, quem dicere velit *Hagecius*, nescio, probabile est *Bergomatem* intelligi; a paucis alioquin citatum invenio, quod argumento esse potest, cum obiter nostra tractasse.

Cosmas Pragensis Decanus, diximus de eo paulo ante.

Privilegia Ecclesie Pragensis. Felicem te *Hageci* si ea vidisti! nobis non licet esse tam beatis! quod etiam sæpe queritur sibi esse negatum *Crugerijs*.

Dalimilus Mezerzicensis, Ecclesie Boleslaviensis Canonicus; neque hunc mihi videre contigit, etsi sciam in amici manu fuisse.

Jaroslauus Strahoviensis, hunc legi, & quid de eo sentiam, dixi.

Petrus & Conradus, Abbates Aulæ Regiæ, vide, quæ nuper attuli de Chronico Aulæ Regiæ.

M. Laurentius de Brzezina, hunc extra ordinem *Hagecius* laudat, quod optime quæstionem illam a Carolo IV. Marignolæ propositam de Bohemorum appellatione, cui Marignola succubuit, dissolverit.

M. Laurentius Nimburgensis, de quo nihil habeo dicere.

Przibik Pulkava, Rector Scholæ S. Ægidii, de eo peculiariter egimus nuper.

Bobabojus, filius *Dlubovogii z dobre Hory*. Librum non vidi, ex vetustissimis Bohemæ Scriptoribus unus videtur.

Nicolaus Konacz de Hodiskowa, annotat vir doctus & nobilis *Joannes* senior ab *Hodiejowa* hunc *Nicolaum* obiisse ætate sua A. 1546. 3. Aprilis, de quo aliquid in Cathalogo doctorum Virorum nostræ gentis adferemus.

Syl-

Sylvium in præfatione operis ante *Hagecius* commendarat. His igitur Authoribus inniti se Hagecius affirmat; omisit tamen nonnullos in hoc codice, nam *Joannem Clijtam* citat fol. 174. & *Raczkonem Dobrobowsky*, quem fol. 72. & 75. historię suę laudavit, & *Henricum Duchczowsky*, cujus Chronicon ad Annum Christi 938. citavit; atque hinc satis intelligitur, quod sæpe monuimus, historiam Bohemię a plurimis tractatam, & eorum injustam esse querelam de Majoribus nostris. Utinam ætates nostrę paria illis, scribendo facere velint, vel possint, & audeant! quid si nunc & ego Scriptores manuscriptorum, aut typis expressos, quorum auspiciis historiam tractare aggressus sum, coner adducere? profecto deficeret me dies, ac fortasse ob multitudinem non paucos præterirem. Præcipuos tamen, quæ justa mihi gloriatio numquam ab ullo erripietur, communicavi cum amicis, amore patrię, qui aliquid in historia possent ac velent; neque modo legendos obtuli, sed plurimos etiam rarissimos inventu cum Superiorum licentia donavi codices liberaliter, cum contra præter *Erectionum Libros*, qui plurimis ad inspiciendum dari solent, & *Benessium* & Bohemorum MS. (cujus dum de *Jaroslao* Præmonstratensi agerem mentionem feci) Chronicon, nihil ab altera manu receperim; *inorato servire nefas*, ait ille, at felicitas numquam defecit, & sagacitas mea mihi in quærendo plurima aperuit.

HIERO-

HIERONYMVS BALBVS.

Hieronimus Balbus Italus, Juris Consultus, Elegia Hodœpericon vulgavit suum *Wladislai* ultimi hoc nomine Regis tempore, quo summe Bohemiam commendavit; ad adulationem hoc carmen esse *Bobusl. Lobkowicius* in quadam Epistola dicit, & placere voluisse auctorem. Inter opera *Lobkowicii* reperitur hæc Elegia a *Thoma Mite* inserta; fuit vero Balbus in eruditione civili præstans, quem An. 1515. cum Viris nobilitate conspicuis Bohemiæ Rex *Wladislaus* ad Cæsarem *Maximilianum* ablegavit. (*Decis L. 2. vetust. Pol.*) Plura de eo Sectione VIII.

THEOBALDVS SENIOR & JVNIOR.

Zacharias Theobaldus dum Historiam bellorum Hussiticorum prosequitur, totam prope Historiam Bohemiæ ab An. 1400. ad usque 1515. complexus est. Dicitur etiam Hussi Martyrium, ita homo hæreticus vocat, scripsisse, sed hanc tractationem non vidi. Quod Historiam attinet, malle magis ad veritatem & fidem comparatus, ad eam scribendam accessisset, nec se torrente affectuum rapi passus esset; ut quid enim supervacui illi excessus, & acerbæ invectivæ in Societatem Jesu, in historia, quæ centum amplius annis Societatis primordia antecessit? Patris historiam germanice scriptam in Latinum transtulit *Theobaldus Junior*, sed exotico prorsus scribendi genere, dum novitatis gloriam quærit, vetustæ historiæ laudem, claritatem, ac dotes cæteras infelix amisit. Edita est *Zachariæ Theobaldi* historia Norinbergæ A. 1621.
Edi-

Edidit idem Author *Arcana Naturæ* librum egregium; in quo mineras, & metalla tractavit, & quæ in *Joachimi Valle*, & prope *Schlaccowaldam*, inde enim ortus fuit, viderat, diligenter explicuit. Post A. 1624. cum *Seminiverbii Lutherani* ejicerentur a Cæsare e Bohemia, ipse quoque ejectus Norimbergam se recepit, ubi beneficium Ecclesiasticum nactus, utpote in Lutherana urbe Lutheranus, reliquam exegit vitam. Ejus mihi opera petenti submisit, si Religionem excipias vir insignis, & antiqui Sæculi *Acbatius Hillius* benevolo semper in me affectu, quem multis aliis significationibus satis demonstravit, & ipse in Bohemia natus, tum autem Norimbergæ civis & mercator; narrabat is multa *Zachariam Theobaldum* reliquisse scripta manu sua, quæ numquam lucem aspexerint, conabatur *Acbatius* eorum me facere participem, sed hæredes cum audivissent pro Jesuitis ista quæri, nulla umquam prece aut pretio adduci potuerunt, ut vel *Acbatio* ostenderentur.

ANNALES VNIVERS. CAROLINAE.

In MS. Volumine Philosophicæ Facultatis Carolinæ Vniversitatis ad An. 1546. citantur *Annales Vniversitatis & Collegii Caroli IV. Regesta*, in quibus omnia, quæ de Vniversitate dici possent consignata & divisa temporibus diligenter tractantur, non vidi hunc trium Sæculorum laborem. Vtinam mihi ea felicitas evenisset!

MATHIAS

MATHIAS LAUDA.

Mathias Lauda Vir perdoctus, sed ut apparet hæresi corruptus, suorum temporum historiam, quæ est apud me, scripsit. Bona mens Scriptoris ex eo apparet, quod Taboritarum & ejusdem farinae hominum in patrios homines crudelitatem abominatur, & detestatur. Scribit bohémice, & simplici quodam candore etiam suorum vitia aperit & reprehendit, ait: se Pragæ fuisse cum Ziskæ sagitta extraheretur ex oculo, quod vulnus penes arcem Rabi acceperat, sagittam jacente Equite *Koczowsky* atque ita utrumque lumen *Cyclopi* illi extinctum est.

BARTHOLOMAEVS DE DRAHONITZ.

Bartheleico Scriptori Catholicum oppono *Bartholomæum de Drahonitz Schicziæ* familiae, qui bella sui temporis a morte *Wenceslai* Cæsaris usque ad annum 1435. maxima fide & diligentia describit, præcipue memorabilem illam obsidionem arcis *Carlsteinæ*, tum decretorium prælium, quod ad *Brodam* gestum est, quo *Procopii* duo interfecti sunt, & *Taboritæ* alique affectæ hæreticorum deleti. Ex hoc Scriptorum plurima in *Epitomen* conjeci sere aliis Scriptoribus ignota.

ANDREAS DE DVBA.

Andreae Baronis de *Duba* Historiam MS. citavit nonnumquam in Bohemia sua *Paulus Stransky* c. 9. §. 7. videtur exilis labor fuisse.

fuisse, cum a nemine umquam laudatam legerim; alioqui *Andream* Baronem sororem *Ziskæ* in conjugio habuisse, in pluribus Scriptoribus legi, ac forte hic *Andreas* de *Duba* fuerit? si in manus meas liber venisset, potentior coniecturam haberem.

BENESS DE HORZOWICZ.

Beness de *Horzowicz* in equestri familia natus, quæ corvum, aureum anulum in ore tenentem in militari Clypeo gerebat, a multis Scriptoribus ob fidem & diligentiam commendatur; tractasse eum historiam Caroli IV. & Wenceslai Regum nostrorum, vel inde suspicor, quod ejus continuator Anonymus (qui est apud me MS.) *Ziskiana* tempora & bella profequatur; bohémico itidem sermone scriptus est liber tanta animi æquitate, ut an Catholicus, an hæreticus fuerit, ex historia non possit agnosci.

MATTHAEVS AVROGALLVS.

Matthæus *Aurogallus* Commotoviensis Bohemæ historiam scripsit, ut *Collinus* testatur, sed numquam sciscitando inveni, qui eum se vidisse diceret. *Aurogallus* An. 1543.

GEORGIUS BEATVS.

Georgius *Beatus* civis *Francofordiensis* An. 1604. historiam Bohemæ vulgavit idiomate germanico abs re conscriptam, nihil prope aliud ea historia continet, quam paucissima
ex

ex iis, quæ *Hagecius & Sylvius* attulerunt; agenda tamen sunt erudito viro, & diligenti gratiæ, quod exteræ gentis annales illustrare voluerit additis quibusdam in locis Cæsarum, & Regum litteris, quod duo illi, ex quibus cætera descripsit, non fecerant; si quid memorabile *Beatus*, & aliis inditum habuit, id ego pridem in Epitomen meam transcripsi.

JVLIVS SOLIMANVS.

S Julius Solimanus S. J. ex Italia patria sua Pragam a Majoribus missus, totum se historiæ Bohemiæ cognoscendæ, dum Rhetoricam in Vniuersitate nostra, ac deinde Philosophiam traderet, impendit & consecravit, quo in studio tantum profecit, ut nulli ex patriis hominibus in peritia rerum nostrarum concederet. Scripsit multa, quæ in libro de Scriptoribus, S. J. P. *Nathanael Sotvellus* enumerat, unum opus est, quo commeruit inter Scriptores Bohemiæ numerari, scilicet Duces ac Reges Bohemiæ, quem librum imaginibus Ducum ac Regum distinctum *Ferdinando III.* cum Rex Bohemiæ Pragæ coronaretur, dedicavit. In summa breuitate nihil omisit Solimanus, quod ad historiam Regum ac Ducum Bohemiæ pertinet; annis tantum præteritis, de quibus in eo libro disputare difficile videbatur, cum Historici nostri plerique in diuersas sententias discedant, & præcipue in tempore *Czechi* adventus, aliisque continua serie Ducibus usque ad *Borziwogi* primi Ducis Christiani imperium discordent. Sed hunc annorum neglectum abunde compensauit Author prudentissimo caractere scribendi, elegant-

gantia, & ut ita dicam, illimitate styli, quodque in eo laudatissimum est, sententiarum prorsus illustrium copia, quæ vibrant, & paucis verbis rem totam explicant, & consilia suscepta a Regibus, vel meritis præconiis prosequuntur, vel modeste damnant pro merito, qua in re auspiciis ingenii sui optime usus; historię ipsius cursum reliquit ex aliis Scriptoribus petendum.

GEORGIUS BERTHOL. PONTANVS.

A BREITEMBERG.

Georgius Bertholdus Pontanus a patria dictus, Bohemus, & Jacobi Pontani nostri cognatus, aptissimum ad omne genus Litterarum ingenium attulit, carmine imprimis felix fuit, quo merito a Cæsare Rudolpho II. Lauro poetica coronatus est. Fuit imprimis a secretis Illustrissimo Principi Martino Archiepiscopo Pragensi, in cuius honorem, dum consecraretur, edidit Dialogum gratulatorium An. 1581. postea carminibus inclarescere cœpit, ut vix illis annis ullus honor publicus alicui decerneretur, aut nuptiæ, aut funus magnorum Virorum interveniret, quin *Pontanus* aut Poemate, aut Elegia abs se vulgata non prosequeretur. Sed hæc minora diligentiam meam effugiunt; vita beati *Hroznata* heroico carmine conscripta, multum ingenium ejus commendavit, mox ad Sacerdotium animum adjecit, cumque ingenio valeret, & Philosophiam, & Theologiam apud nos cum laude absolvisset in Academia Pragensi, commendatione Patronorum, quos habebat plurimos, Canonicus aliquot Ecclesiarum successive nominatus est, deinde Decanus Metropolitanæ Ec-